

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Bc. Lucie Prášilová

**Koncepce rodinné politiky jako významné součásti
sociální politiky a možnostmi využití jejích nástrojů v
praxi**

Diplomová práce

vedoucí práce: PhDr. Ivana Knausová Ph.D.

2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci dne .....

.....

(podpis)

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí mé diplomové práce PhDr. Ivaně Knausové, Ph.D. za její cenné rady a čas, který mi věnovala při řešení dané problematiky.

Obsah

ÚVOD	6
1. VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	8
2. RODINA	12
2.1. Definice rodiny	12
2.2. Funkce rodiny	13
2.3. Přejchod od tradiční k moderní rodině	14
3. SOCIÁLNÍ POLITIKA, JEJÍ PODSTATA A CHARAKTERISTIKA	18
3.1. Místo sociální politiky ve společenském systému	18
3.2. Definice sociální politiky	19
3.3. Cíl sociální politiky	20
3.4. Principy sociální politiky.....	21
3.5. Subjekty a objekty sociální politiky	22
3.5.1. Subjekty sociální politiky	22
3.5.2. Objekty sociální politiky.....	23
4. RODINNÁ POLITIKA.....	25
4.1. Národní koncepce rodinné politiky	25
4.2. Pojetí rodinné politiky	26
4.3. Definice rodinné politiky.....	27
4.4. Vývoj rodinné politiky v České republice.....	28
4.5. Cíl rodinné politiky	29
4.6. Modely sociálních státu a typy rodinné politiky	30
4.7. Nástroje rodinné politiky.....	32
4.8. Finanční podpora rodiny	33
4.8.3. Vybrané nástroje finanční podpory rodin	35
4.9. Aktivity k podpoře rodiny	39
4.10. Slučitelnost profesních a rodinných rolí.....	41
4.10.1. Konkrétní opatření rodinné politiky	42
5. VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ ZAMĚŘENÉ NA VYUŽITÍ NÁSTROJŮ RODINNÉ POLITIKY V PROSTĚJOVSKÉM REGIONU	46

5.1. Cíl výzkumného šetření.....	46
5.2. Metoda výzkumného šetření	48
5.3. Popis výzkumného souboru.....	51
5.4. Realizace výzkumného šetření	54
5.5. Vyhodnocení výsledků dotazníkového šetření.....	55
5.5.1. Oblast demografických údajů	56
5.5.2. Oblast využití nástrojů rodinné politiky a informovanost rodičů	61
5.6. Diskuse a shrnutí výsledků zaměřených na oblast demografických údajů	72
5.7. Diskuse a shrnutí výsledků oblasti využití nástrojů rodinné politiky a informovanost rodičů	73
ZÁVĚR	76
SEZNAM LITERATURY	78
SEZNAM GRAFŮ A TABULEK	84
SEZNAM PŘÍLOH.....	85
ANOTACE.....	89

ÚVOD

Rodina je od pradávna základním prvkem naší společnosti. Během posledních pětadvaceti let prošla dnešní společnost mnoha politickými a sociálními změnami. Bude-li rodina pevná a funkční bude slít i naše společnost. Avšak z různých studií je známo, že postavení a funkce rodiny slábne. Z manželství se stává partnerství a častokrát se rodí děti i do neúplných rodin. To vše ovlivňuje celkový rozvoj společnosti, kulturní, ekonomický a v neposlední řadě i sociální. Naše společnost si uvědomuje, že rodina, která nespĺňuje svoji funkčnost, je slabým článkem v řetězci vývoje společnosti a budoucí generace.

Proto se chci tímto tématem zabývat ve své diplomové práci a hlouběji proniknout do dané problematiky.

Společnost se snaží jít neustále kupředu, vyvíjí se technika, vše kolem nás se modernizuje, a přesto přetrvávají stále určité problémy v sociální sféře. Budoucnost vidíme v nové mladé generaci, ale problémem je, že mnohdy rodina přestává plnit svoji roli. Mladí lidé se bojí zakládat si početnější rodiny z důvodů ekonomických, neboť živitelem rodiny je stále jen jeden z partnerů. Pro ženy mít malé děti je v dnešní době někdy těžké a pro trh práce jsou bohužel nevýhodné. Mladá rodina pak stojí před ekonomickými potížemi a to jí vede k tomu, že žádá o pomoc stát.

Tím se dostávám k hlavnímu obsahu a cíli mé diplomové práce.

Hlavním cílem diplomové práce je popis nástrojů rodinné politiky jako významné součásti politiky sociální a využití těchto nástrojů v praxi v Prostějovském regionu. Důležitým poznatkem bude, jak se odráží rodinná politika a její nástroje v praktickém životě rodin s dětmi předškolního věku a jestliže jsou rodiny s dětmi o nástrojích rodinné politiky dostatečně informovány.

Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. V teoretické části shrnuji dosavadní poznatky k danému tématu. Celková analýza řešení

problematiky je založena na studiu přiložené literatury a dalších informačních zdrojů. Teoretická část je rozdělena na několik kapitol. První kapitola se zabývá vymezením základních pojmů, se kterými v diplomové práci pracuji a ze kterých budu vycházet. Druhá kapitola je zaměřena na specifikování rodiny, jejich hlavních znaků a definování funkcí, které ve společnosti představuje. Třetí kapitola rozebírá sociální politiku, její hlavní podstatu a charakteristiku a jak důležitá je pro naši společnost. Poslední kapitola teoretické části se zabývá koncepcí rodinné politiky České republiky. Vymezuji hlavní podstatu, cíl a principy rodinné politiky, jakožto stěžejní části politiky sociální. Podstatná část této kapitoly je věnována hlavním nástrojům rodinné politiky určené pro podporu rodin s dětmi.

Praktická část diplomové práce se zabývá realizací vlastního výzkumného šetření a analýzou výsledků daného zkoumání. Výzkum je zaměřený na využití nástrojů rodinné politiky v prostějovském regionu. Průzkumem chci především zjistit, do jaké míry těchto nástrojů rodiče s dětmi využívají a zda o nich vůbec vědí. Jestli ano, tak kterých využívají nejvíce. Vedlejším cílem, který z mého šetření vplyne, je, jakým způsobem jsou o nich informováni a zda je příslušná propagace v rámci služeb dostatečná.

Závěr diplomové práce obsahuje konfrontaci zvolených cílů a posléze výsledky šetření, ke kterým jsem v rámci výzkumu došla. Zaměřuji se také na přínos, který mi zpracování diplomové práce přineslo.

1. VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Ve své diplomové práci se zabývám rodinnou politikou a možnostmi využití jejích nástrojů v praxi. Pro lepší orientaci a přehled jsem v úvodní kapitole diplomové práce vymezila základní pojmy, se kterými pracuji.

Rodina

Dle mého názoru je rodina jedna ze základních institucí, na které může kvalitní a funkční společnost stavět. Vymezit ji však není zcela jednoduché, protože neexistuje obecně uznávaná nebo platná definice, ale považujeme ji za první a ucelený model společnosti. Rodina je sice nejmenší institucí vázaná na citových vztazích jednotlivých členů, ale přesto je tím nejdůležitějším prvkem naší společnosti. Od rodiny závisí budoucnost, neboť jak kvalitní je výchova v rodině, tak kvalitní je následně i budoucí společnost.

V tradičním, užším pojetí chápeme rodinu jako skupinu lidí, která je spojena pokrevními pouty příbuzenství nebo ji vymezujeme jako právní svazek. V širším pojetí se začíná rozšiřovat také rodina, která je spojena na základě vzájemné náklonnosti (Matoušek, 2008, s. 177).

Rodina je místem jistoty pro obyčejného člověka, ale také jistotou pro všechny sociální teoretiky, protože se ve svých funkcích a základní struktuře v dnešním stavu nemění od toho, jak vypadala na počátku naší civilizace. Můžeme předpokládat, že ani po dynamickém vývoji moderní společnosti zůstane její struktura a povaha stejná (Možný, 2006, s. 14-15).

Možný (2002, s. 99) vymezuje rodinu, jako „institucionální zajištění lidské reprodukce“. Rodina představuje instituci, jejímž primárním cílem je vytvářet soukromý prostor pro vývoj jedince v rámci společenského života a také chrání své členy a vyrovnává tak vzniklé změny ve společnosti.

Proto jsou povaha a status rodiny ve společnosti důležité a rodina se tímto stává nepostradatelnou součástí dnešní moderní společnosti.

Sociální politika

Neexistuje snad člověk, který by se alespoň jednou v životě nezamyslel nad svou budoucností, nad svým životem, nebo nad nějakým životním problémem. Myslím si, že každý z nás musel řešit alespoň svou budoucí identitu ve společnosti. V naší zemi je spousta mladých lidí, kteří musí řešit existenční problémy a to podle mě souvisí i s pozdějším zakládání rodin. A právě pro řešení takových sociálních událostí, je zde sociální politika, která nabízí pomoc formou různých sociálních jistot.

Rámec sociální politiky představuje veškeré zásady, činnosti a povinnosti přijaté vládou, s cílem zajistit definovanou sociální úroveň jak jedince, rodiny, tak celé komunity. Sociální politika byla definovaná jako veškeré kolektivní intervence, které mají přispívat k obecnému blahobytu. Jedná se o organizovaný systém zákonů, programů, služeb, které mají pomoci jednotlivcům a skupinám naplnit uspokojivou úroveň jejich života a naplnit potřeby člověka, kam řadíme především zdraví, výživu, vzdělání, zaměstnání nebo bydlení (Blau, Abramovitz, 2003, s. 21).

Sociální politika ve své podstatě zkoumá nejrůznější typy sociálních problémů a snaží se je kategorizovat a také analyzuje úsilí, jakým tyto problémy řešíme a jakým způsobem jsou tyto jevy ovlivňovány. Každá správná politika si musí stanovit správný cíl a formu, jakým budeme dosahovat pozitivní změny (Tomeš, 2010, s. 21).

Rodinná politika

V dnešní době bereme rodinu za samozřejmost a o její důležitosti ani mnohdy nepochybujeme. Ale asi už nikdo moc nepřemýšlí o tom, jak silné postavení rodina ve společnosti má a že toto postavení nese sebou celou řadu

problémů, které dnešní rodiny musí řešit. Osobně si myslím, že právě moje generace, je tou skupinou, která na tyto aspekty přijde ve chvíli, kdy si založí vlastní rodinu a veškeré povinnosti, které za nás mnohdy řeší naši rodiče, budeme muset řešit my sami. Jediným vodítkem při zakládání rodiny a způsobu fungování je vzor rodiny původní.

Hlavním cílem rodinné politiky je zmírnění narůstajících nákladů rodin při opatrování a výchově mladé generace. Důležité je také zmínit, že rodinná politika se zajímá o posílení společenské vážnosti rodin a manželství a celkové zlepšování životních podmínek pro optimální rozvoj dítěte. Rodinná politika také podporuje rodiče, aby mohli dostatečně a kvalitně skloubit své pracovní a rodinné nasazení. (Krebs a kol., 2010, s. 378).

Rodinná politika je součástí veřejné politiky, která přesahuje oblast vymezení tradiční sociální politiky. Dnešní moderní rodinná politika představuje veškeré vědomé a cílené působení všech veřejných institucí, které ve své podstatě ovlivňují stav rodiny, její členy a také prostředí, ve které rodina žije. Ovlivňuje jak ekonomickou, právní, tak v neposlední řadě sociální situaci rodiny. Proto ji také chápeme jako podporu poskytovanou rodinám s dětmi v rámci systému sociální politiky (Knausová, 2005, s. 59).

Nástroje rodinné politiky

Rodinná politika také usměrňuje vztahy mezi rodinnými příslušníky. Stát je do jisté míry za tyto vztahy také odpovědný, jak za samotné vazby v rodině, tak za ochranu práv dětí. Musí vytvářet dobré podmínky uvnitř instituce a také v rámci vnějšího prostředí, ve kterém vztahy vznikají i zanikají. Musí zajistit dobré hospodářské a sociální podmínky rodiny a to prostřednictvím nejrůznějších forem pomoci a podpory. Takovou podporu představují právě nástroje rodinné politiky, kam řadíme peněžité dávky a nejrůznější opatření veřejného sektoru (Knausová, 2005, s. 61).

Na rodinu musíme nahlížet především jako na jistou investici do budoucna, záleží na tom jak život dnešní generace, tak té budoucí, která rodinu teprve plánuje.

Cílem rodinné politiky ve všech moderních státech je snižování nákladů rodin s dětmi při jejich opatrování. Vytvořit všestranně pozitivní klima a takové podmínky, aby rodina mohla naplnit své funkce a členové rodiny mohli realizovat jak partnerské, tak profesní role. K dosažení tohoto cíle využívá stát tzv. nástroje rodinné politiky. Podle národní koncepce, kterou vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí v roce 2005 je hlavním cílem vytvořit příznivé ekonomické podmínky pro rodiny s nezaopatřenými dětmi (MPSV, 2005, s. 9 - 10).

K hlavním nástrojům rodinné politiky patří:

- *finanční podpora rodiny*, kam řadíme daňová opatření a systém sociálního zabezpečení.
- *aktivity k podpoře rodiny*, které mají podporovat rodinu a všechny její členy. Rodinná politika má vytvořit takové podmínky, aby vznikla plně fungující a stabilní rodina. Patří sem také aktivity spojené se sociálně-právní ochranou dětí.
- *lepší slučitelnost jak profesních tak rodinných rolí* (MPSV, 2005).

2. RODINA

Ve své diplomové práci se zabývám koncepcí rodinné politiky. Než přistoupím k samotnému tématu, budu se zabývat nejprve rodinou. Vymezím její hlavní definici a funkci a popíši tradiční rodinu až k dnešnímu postmodernímu pojetí.

2.1. Definice rodiny

Rodina je slovo, které v běžné mluvě používá skoro každý, avšak její význam je mnohdy rozdílný. Existuje hned několik alternativ, jak můžeme rodinu vyjádřit.

Rodinu považujeme za bio-sociální systém, který neustále hledá a nachází své místo ve společnosti. A společnost je tou hnací silou, která rodinu neustále formuluje a ovlivňuje. Rodina je nejdůležitější součást společenské mikrostruktury a realizují se v ní veškeré procesy začleňování jedince do společnosti (Dunovský, 1986, s. 9).

Dříve byla rodina chápána jako jakýsi stavební kámen sociální společnosti, ale dnes na ni pohlížíme jako na mnohoznačný pojem. Z pohledu jejího samotného významu, který vyznačuje, ale také nad smysluplností jeho používání (Skupnik, 2010, s. 287).

Vývoj tradičního pojetí rodiny kopíruje celou naši historii. Rodina je součástí společnosti ve všech nynějších i minulých kulturách a ve všech časových obdobích také představuje základ společnosti nebo alespoň tu část společnosti, která má za úkol vychovat děti do takového věku, kdy budou sami schopni fungovat, pohybovat se a pracovat ve společnosti (Zelená, Kréglová, 2006, s. 5)

Matějček (1994, s. 15) vymezuje rodinu jako „nejstarší lidskou společenskou instituci“, která vznikla z potřeby své potomstvo ochraňovat, učit, vzdělávat

a především připravovat pro život. Také se domnívá, že rodina a její členové nejsou zdaleka jedinou institucí, která se na výchově dětí podílí. Vliv na utváření jeho osobnosti mají veškeré sociální skupiny nebo instituce, se kterými jedinec přijde během života do styku.

Rodinu považujeme za primární skupinu, ve které se formuje nejen osobnost člověka, ale ve které prožíváme veškeré fáze našeho života. Rodina je také základním činitelem demografického vývoje společnosti, sociálních struktur a také vývoje ekonomického a kulturního. Poznatky o životní úrovni rodiny, možnostech osobního i profesního růstu členů těchto rodin, vývoj kulturní úrovně, nebo poznatky o problémech a deviacích v rodině, vypovídají o poměrech v dané společnosti. A také proto se rodina považuje za instituci, která podléhá silné sociální kontrole státu (Havlík a Kořa, 2002, s. 67).

2.2. Funkce rodiny

Největší podporu z pohledu státu představují rodiny s dětmi, které jsou ekonomicky závislé na svých rodičích. Právě rodiče jsou nositelé biologické, ekonomické, sociální a také výchovné funkce, které jsou důležité nejen pro samotné dítě, ale pro celkovou stabilitu celé populace, jak biologickou tak sociální. „Rodina ve své podstatě zajišťuje mnoho činností – zabezpečuje své členy hmotně, pečuje o zdraví, výživu a kulturní dědictví, vštěpuje jim morální postoje, ovlivňuje je, usměrňuje, chrání a podporuje.“ Rodina plní určité role i ve vztahu ke společnosti. Je to především reprodukce obyvatelstva, a to jak reprodukce biologická, tak i kulturní.“(Kraus, Poláčková, 2001, s. 79)

Jelikož se rodina pohybuje v určitém společenském prostoru, kde počítáme s jistým vývojem, tak ani funkce rodiny nezůstávají stejné. Jejich význam a obsah se mění, některé se úplně vytrácí, jiné se naopak dostávají do popředí a některé přechází zcela do rukou státu.

K hlavním a nejdůležitějším funkcím patří:

- *Biologicko-reprodukční* funkce, která má význam jak pro samotného jedince, tak pro celou společnost. Jestliže chce společnost zabezpečit perspektivu svého budoucího vývoje, potřebuje k tomu stabilní reprodukční základnu, kterou je právě rodina. Proto také stát zasahuje do oblasti péče o rodinu řadou sociálních opatření.
- *Sociálně ekonomická* funkce obsahuje celou řadu aspektů, na které musíme pohlížet. Rodina a její členové se na jedné straně zapojují do výrobní i nevýrobní sféry a také se rodina stává významným spotřebitelem, na kterém je současný trh zcela závislý. V rámci rodinných opatření se pak realizuje celá řada opatření týkající se využití finančních a materiálních prostředků.
- Rodina je také místo kde se formuje osobnost dítěte. Dítě se učí fungovat v sociální skupině. Rodiny ho učí být součástí sociálního života prostřednictvím naučených a získaných vzorců chování. Mluvíme o *socializačně-výchovné* funkci (Kraus, Poláčková, 2001, s. 79-81).

Z dalších funkcí uvádím funkci pečovatelskou, emocionální, relaxační nebo funkci zábavnou (Kraus, 2008, s. 81-83).

2.3. Přechod od tradiční k moderní rodině

V dnešní moderní společnosti se rodina oslabuje a co se týká soudržnosti, její význam klesá, ale stále zůstává rodina nejvýznamnějším opěrným bodem socializace člověka. Rodinné vazby jsou volnější a proto tvář rodiny, způsoby fungování, podoby intimity se mění.

Nikde jinde asi nevidíme tak markantní rozdíly mezi tradicí a modernizací. Právě rodina se mnohdy stává místem, kde se střetnou, jak prvky tradičního pojetí rodiny s prvky rodiny moderní. Ve společnosti se často mluví o úpadku rodiny a právě o návratu k tradiční rodině.

Tradiční rodina

V minulosti se o tradiční rodině mluvilo v období do rozvoje průmyslové revoluce. Tradiční rodinu považujeme spíše za ekonomickou jednotku. V rámci celého vývoje, jak tehdejší, tak dnešní společnosti, měla tradiční rodina stabilní podobu. Obvykle se jednalo o třígenerační i vícegenerační podobu. Chování bylo založeno na silném respektu obou manželů, které vycházelo ze silného náboženského založení. Jejich svazek byl chápán jako něco nerozlučitelného. Funkce rodiny se nijak zásadně nelišila od dnešní moderní rodiny, počet narozených dětí byl velice vysoký, ale za to byl doprovázen vysokou úmrtností dětí. Pevná a stabilní rodina, jako byla právě rodina tradiční, je charakteristická menší závislostí na vnějším prostředí a státu (Krebs a kol., 2010, s. 374-375).

Tradiční rodina nevznikala na bázi lásky a partnerství, jako je tomu v dnešní společnosti. Tehdy byla přínosem pro společnost především proto, že výběr manželského páru nebyl v rukou tehdejších snoubenců, ale v rukou jejich rodičů. Volba partnerů vycházela ze společenského postavení, jejich majetku i kulturních zvyků. Pro tradiční rodinu je typická nerovnost mezi postavením muže a ženy. V Evropě byly ženy majetkem svých mužů. Sexualita v tehdejší rodině byla prosazována spíše z potřeby reprodukce a udržení rodové linie (Giddens, 2000, s. 70-73).

Moderní rodina

Za posledních dvacet let procházela naše společnost změnami, jak společenskými, tak ekonomickými a s ní se měnila i rodina. Upouštělo se od tradičního pojetí a postupně se přecházelo ke vzniku nové moderní rodiny, ale ty rozdíly nebyly tak markantní.

S nástupem rozvoje a modernizace tzv. industrializace společnosti, ztratila rodina svoji vážnost. V dnešní době mladí lidé ke svazku přistupují velmi laxe, manželství nepovažují za důležité a následkem toho vznikají neúplné rodiny. Náš přístup k dětem a jejich ochrana se v průběhu několika posledních generací také

radikálně změnila. Děti pro nás v dnešní době znamenají víc než jen jakýsi ekonomický přínos, jako tomu bylo u tradičních rodin. Dnes je dítě pro mnoho rodičů spíše ekonomickým břemenem. Pořídit si dítě je dnes oproti minulosti spíše otázkou specifického rozhodnutí, protože mnohdy tyto rodiny nejsou schopny zabezpečit materiální a finanční potřeby celé rodiny a v takové situaci se obrací právě na stát (Možný, 2006).

Současná moderní rodina je charakteristická převážně větší závislostí na státu, na okruhu příbuzných, ale na druhou stranu se zde objevuje nezávislost manželů. Muži, ženy i děti požadují větší osobní nezávislost, ale zároveň se dostávají do větší závislosti na veřejné sféře. Stát se stal činitelem života domácností. Tyto dvě tendence nelze oddělit. Uchýlení se do domácího kruhu, získání rodinné autonomie a kouzlo intimity mají svoji skrytou tvář a tou je právě zvýšená kontrola soukromého života státem, který však musí zajistit dobré podmínky jeho fungování (Singly, 1999, s. 12-15).

Postmoderní rodina

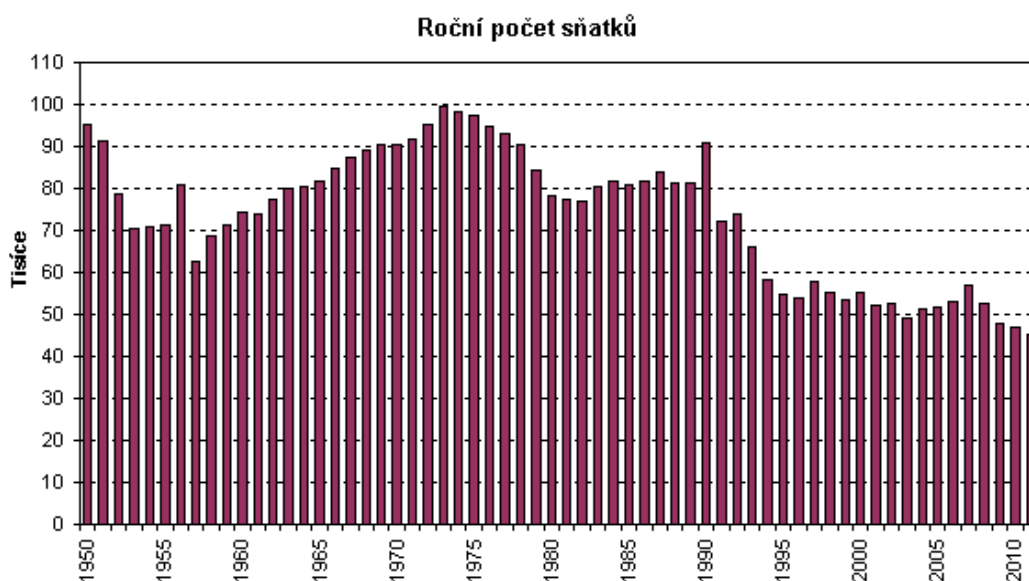
Postmoderní rodina se více zaměřuje na vztahy v rodině. To co se ale liší, že vztahy v dnešní době nenesou takovou váhu a ve společnosti nemají tak silnou hodnotu. Spokojená rodina není tak přitažlivá, co se upřednostňuje je šťastný jedinec. Rostoucí vliv masmédií, nestálost v partnerství, stoupající bilance rozvodů nebo nesezdané manželství, to vše se pomalu stává hodnotou dnešních mladých lidí. Co se týče manželství, tak to dostává na své hodnotě až ve chvíli, kdy se partneři rozhodnou pro založení rodiny. Současná společnost vychovává jedince, který není tak závislý na formálních institucích (Simota, 2005).

Dnešní mladá generace nevidí v manželství jakýsi pomyslný začátek společného života. Záleží na hodnotovém přesvědčení. Manželství v dnešní době je spíše ojedinělé. Trendem dnešních mladých lidí je tvorba partnerských vztahů, ale bez manželství a tím stoupá i nárůst narozených dětí mimo manželský svazek (Krebs a kol., 2010, s. 376-377).

Na grafu číslo 1 je zaznamenán roční počet uzavřených sňatků od devadesátých let do roku 2011. Své minimum zaznamenal v roce 2003, kdy bylo poprvé v České republice uzavřeno méně než 50 tisíc sňatků. Od roku 2004 počet uzavřených manželství opět stoupal. Prudší nárůst nově vzniklých manželství přinesl rok 2007, kdy bylo uzavřeno o 4,3 tisíce manželství více než v roce předchozím. Nejvíce bylo oddáno párů v roce 2007 (57 157 párů), nejvíce za posledních deset let. V následujících letech ale vstupovalo do manželství stále méně osob a v roce 2011 se v České republice uskutečnilo 45 137 svateb. Šlo o nejnižší počet od roku 1918 (Sňatečnost, 2012).

Graf č. 1: Roční počet sňatků v letech 1950 – 2010.

Pramen: Český statistický úřad (www.czso.cz)

3. SOCIÁLNÍ POLITIKA, JEJÍ PODSTATA A CHARAKTERISTIKA

V diplomové práci se zabývám tématem koncepce rodinné politiky. Než přistoupím k samotnému tématu, musíme nejprve vymezit sociální politiku. Protože právě rodinná politika spolu s politikou bytovou, populační, vzdělávací, zdravotní a politikou zaměstnanosti patří k hlavním a velice důležitým oblastí celé sociální politiky.

V dnešním moderním světě se sociální politika stala jedním z fenoménů velice frekventovaným a různým způsobem také interpretovaným. Abychom pochopili a mohli nějakým způsobem určit, jaké místo zaujímá sociální politika ve společenském systému, musíme nejprve pochopit a vymezit, co to sociální politika je a co pro nás představuje.

3.1. Místo sociální politiky ve společenském systému

Prvním důležitým zjištěním je že, sociální politika není izolovaný fenomén. Vždy je a bude součástí nějakého většího společenského celku a ve všech vyspělých státech je také takovým způsobem vnímána. Vzájemná provázanost určuje také to, že sociální politika, její cíle, charakteristika a nástroje nevznikly izolovaně, ale v závislosti na vývoji jednotlivých sfér (Krebs a kol., 2010, s 17-19).

Sociální politika se snaží ovlivňovat sociální realitu a tím zlepšit sociální situaci obyvatel. Každý člověk se může ocitnout v nějaké nepříznivé sociální situaci, (stárání, nemoc, úraz nebo dlouhodobá nezaměstnanost aj.), kterou jedinec nedokáže řešit sám. A proto je zapotřebí vytvářet systémy sociální ochrany obyvatel, které vychází z právních norem, institucí a hodnot, jako je mezilidská dobročinnost nebo solidarita (Hanzl, 2012, s. 11). Místo, které zaujímá politika ve společenském systému je ovlivněno rolí lidského činitele.

V každém vyspělém státu by měl mít člověk jakési priority, protože představuje cílovou orientaci budoucích politik a veškerého společenského snažení. Prosperita a standard vyspělých společností se stávají stále více závislé nejenom na ekonomických hodnotách, ale na tom co nazýváme sociálním kapitálem a k němuž právě sociální politika přispívá. Nepochybné však je, že tato role člověka bude sílit a proto bude nutné podporovat a rozvíjet i sociální politiku, jako systém aktivit, které k rozvoji a kultivaci lidského faktoru směřují (Krebs a kol., 2010, s 17-19).

3.2. Definice sociální politiky

Sociální politika představuje širokou škálu aktivit a činností státu. Je to vyjádření faktu, že sociální politika není jen záležitostí občana ve společnosti, jeho rodiny, ale stává se stále víc problémem veřejným (Večeřa, 1996, s 11). Sociální politika se stala hlavním činitelem vedoucím k uspokojení potřeb jedince a zabezpečuje také aktivní a důstojný život každého člena společnosti (Potůček, 1995, s. 30).

Na politické a žurnalistické scéně je sociální politika často chápána jako tzv. „záchranná sociální síť, jakožto poslední naděje pro jedince v sociální nebo ekonomické krizi.“ Ale co je důležité si uvědomit, že je to pouze jeden z nástrojů sociální politiky a to ne vždy nejdůležitější (Tomeš, 2001, s. 21).

Sociální politika také představuje zájem, který se zaměřuje na zlepšování a upevňování společenských poměrů, cíleně zaměřený na životní úroveň občanů společnosti a měl by být systematicky sledovaný. Zaměřuje se na transformaci vlastního nebo cizího sociálního systému (Tomeš, 2010, s. 29).

Dle Engliš (1916, s. 6-7) představuje sociální politika jakousi praktickou snahu, aby společenský celek byl vychován a přetvořen takovým způsobem,

aby představoval tu nejideálnější podobu sociálního státu. Společnost a obyvatelé jednoho státu by měli držet pohromadě.

3.3. Cíl sociální politiky

Sociální politiku chápeme jako společenskou činnost, která ovlivňuje sociální realitu, prostřednictvím prosazování určitých sociálně politických cílů. Cíle sociální politiky lze tedy charakterizovat, jako veškeré žádoucí a úmyslné stavy sociálního systému do blížící se budoucnosti. Ve všech případech se jedná o určitý souhrn cílů, díky kterým je naplňován obecný cíl. V našem případě se jedná o vývoj člověka, jeho styl života a také rozvíjení jeho tvůrčích sil a dovedností. (Krebs a kol., 2010, s. 40)

Sociální ochrana, posílení živobytí, snižování chudoby, podpora rodiny, ochrana lidských práv, nebo boj proti sociálnímu vyloučení se ukázaly jako legitimní cíle sociální politiky. Aby byly tyto cíle naplňovány je potřeba jak silný stát, tak celou občanskou společnost (Halls, Midgley, 2004, s. 8-9).

Stát v této oblasti plní dvojí úlohu. Jednak ovlivňuje sociální ladění společnosti a jednak se podílí na tom, aby byl daný ideový rámec sociální politiky naplňován, prostřednictvím různých sociálních politik, praktických opatření a politických kroků.

Dle Krebse (2010, s. 40-42) by veškeré cíle měly sledovat zákonitosti společenského vývoje a měly by zobrazovat potenciály budoucího rozvoje a být v potřebné míře konkretizovány (například z hlediska času, formy, způsobu řešení sociálních problémů, nákladovosti atd.). V sociální politice, která se vyznačuje jistou složitostí, jde vždy o soustavu cílů, díky kterým je naplňován cíl obecný, který formulujeme jako zdokonalení životních podmínek lidí a rozvoj osobnosti člověka.

3.4. Principy sociální politiky

Sociální politika využívá systémy, instituce, normy a předpisy, pomocí kterých může realizovat a ovlivňovat vymezené cíle. Při určování těchto instrumentů vychází sociální politika ze základních principů.

Princip sociální spravedlnosti

Princip sociální spravedlnosti patří ke klíčovým principům sociální politiky. Ale úvaha, co je spravedlivé, je mnohdy velmi složitá. Ve společnosti můžeme sociální spravedlnost vymezit jako pravidla, podle kterých jsou ve společnosti rozdělovány příjmy, životní příležitosti nebo bohatství mezi jedince, případně sociální skupiny. Sociální spravedlnost je pojem relativní, protože na ni musíme nahlížet z různých hledisek. Vycházíme v podstatě z různých, velice rozmanitých sociálních situací. (Krebs a kol., 2010, s. 28 - 31).

Princip sociální solidarity

Hlavním cílem principu solidarity je společenský rozvoj, neustálý boj proti nespravedlnosti, negramotnosti, nezaměstnanosti, nouzi nebo nedůstojnému životu. Samotná solidarita v sobě skrývá několik důležitých cílů. Prevenci, jakožto ochranu lidských práv a svobod nebo boj proti diskriminaci. Terapii prostřednictvím pasivní politiky, která zajišťuje různé sociální dávky a podporu. A aktivní politika, která zajišťuje úhradu nákladů za služby, které podporují sociální integritu. Nejdůležitějším cílem je podpora života v přirozeném sociálním prostředí (Tomeš, 2010, s. 34-35).

Princip subsidiarity

Princip subsidiarity představuje osobní odpovědnost jedince spojenou se solidaritou. Každý člověk je obdarován jedinečnými vlastnostmi, schopnostmi,

dispozicemi a vůlí, které by měl díky jeho morálnímu přesvědčení využít ku prospěchu a sociálnímu bezpečí svého a svého okolí, přičemž společnost by měla tyto dispozice u každého jedince chránit a podporovat. Princip subsidiarity také vychází z toho, že člověk je povinen pomoci nejdříve sám sobě a když na to nestačí, na scénu přichází rodina. Společnost také vychází z toho, že každý jedinec žije a funguje v určitých společenských skupinách (rodina, kongregace, obce atd.) a že je tedy na někom závislý a jejich vztah tedy musí fungovat na vzájemné solidaritě a odpovědnosti. (Krebs, 2010, s. 37-38).

Princip participace

Dodržování a naplňování sociální participace znamená pro společnost proces, ve kterém dochází k přechodu chápání člověka. Člověk jako pouhý objekt sociální politiky k člověku, který bude plnohodnotným, odpovědným a respektovaným subjektem. Jde tu především o to, aby člověk přestal být pouze pasivním příjemcem politických a sociálních opatření, ale aby se sám za sebe podílel a účastnil na jejich tvorbě a realizaci (Krebs a kol., 2010, s. 39-40).

3.5. Subjekty a objekty sociální politiky

Pro potřebu tvorby a realizace sociální politiky je důležité, abychom rozlišovali, kdo sociální politiku vytváří, kdo ji rozvíjí, kdo představuje a ke komu má její úsilí směřovat. Rozlišujeme subjekty a objekty sociální politiky.

3.5.1. Subjekty sociální politiky

Jestliže se bavíme o sociální politice jako o procesu, je důležité, aby tento proces někdo řídil a inicioval. Nejedná se o náhodný proces, ale jedná se o aktivitu

více lidí, sociálních subjektů, v některé literatuře hovoříme také o aktérech sociální politiky. Existují dva pohledy na sociální politiku. V prvním pohlížíme na sociální politiku jako na politiku veřejnou, kdy za subjekty považujeme orgány státu a politiku společenskou, kde subjekty představují veškeré organizace demokratické společnosti (Tomeš, 2010, s. 101).

Tomeš (2010, s. 102) rozlišuje dva typy subjektů sociální politiky:

- *veřejnoprávní subjekty*, neboli také stát. Patří sem ústřední orgány státu, ministerstvo, se svými pobočkami (úřady práce, finanční úřady), samosprávné korporace, které mohou mít povahu regionální (kraje a obce), oborovou (veřejné pojišťovny, fondy) a zájmovou (např. lékařská komora).
- *soukromoprávní subjekty*, kam řadíme právnické osoby, ale v některých případech je mohou představovat i fyzické osoby. Rozlišujeme subjekty ziskové (s.r.o., akciové společnosti) a neziskové (obecně prospěšné společnosti). Také je můžeme rozlišovat podle charakteru organizace, kam patří například obecně prospěšné společnosti, nadace, nadační fondy nebo nejrůznější občanská sdružení.

Pokud sociální politiku považujeme za soustavnou a cílenou činnost, pak subjektem sociální politiky může být také formalizovaný sociální systém s definovanými strukturami a chováním, který své zájmy a potřeby prosazuje právě sociální politikou.

3.5.2. Objekty sociální politiky

Úsilí sociálních subjektů vždy směřuje k lidem, které v praxi označujeme jako klienty (příjemce dávek, chovance ústavů aj). A právě při tak rozmanitém vymezení příjemců je důležité hledat společného jmenovatele, který by zastřešil rozličná označení těchto příjemců. Proto jako příjemce výsledků sociálněpolitického úsilí označujeme za objekt sociální politiky (Tomeš, 2010, s. 128-129).

Jednotlivec jako objekt sociální politiky

Tomeš (2001, s. 86-87) vymezuje jednotlivce jako objekt sociální politiky, který může hrát více rolí v tomto systému. Považujeme ho za účastníka systému, kdy se stal dobrovolným členem systému, nebo je plátcem příspěvku (pojištění). Systém sociální politiky slouží také k uspokojení jeho potřeb, protože jedinec je sociálně vyloučený, nebo je nezaměstnaný, nemocný, chudý. Sociální systém jako ochrana jedince v podobě intervence do soukromoprávních vztahů (bezpečnost práce).

Rodina jako objekt sociální politiky

Rozpad velké rodiny v období urbanizace a přechodu od naturálního zemědělství k tržní ekonomice vedlo k tomu, že malé nukleární rodiny ztrácely ekonomické i fyzické možnosti pečovat o své členy a proto se nukleární rodina stala hlavním objektem sociální politiky. Rodina potřebuje pomoc a podporu při řešení problémů ohrožujících její existenci (Tomeš, 2010, s. 132-133).

Objektem sociální politiky mohou být i skupiny jednotlivců, které Tomeš (2010, s. 134-135) definuje právem, statutem nestátní organizace nebo jednotlivcem, kam řadíme dárce nebo sponzory.

Předmět sociální politiky

Za předmět sociální politiky považujeme veškeré podmínky a události v životě člověka, situace, které se mají uchovat, uspokojit, nebo popřípadě změnit. Předmětem sociální politiky v nejširším smyslu je tedy poskytnutí sociální ochrany na určité úrovni. V životě procházíme situacemi, které vyvolávají nejrůznější potřeby. Tyto potřeby buď dokážeme uspokojit vlastním přičiněním, ale jsou situace, kdy člověk nemá sílu tak učinit a potřebuje pomoc. V takové situaci hovoříme o jistém riziku, které vyžaduje ochranu v podobě sociální pomoci (Matoušek a kol, 2001, s. 162).

4. RODINNÁ POLITIKA

Čtvrtá kapitola pojednává o rodinné politice v České republice. Popisují rodinu v návaznosti na dnešní situaci a proměny rodinného života. A snažím se o podrobné definování podstaty nástrojů rodinné politiky v dnešní společnosti.

4.1. Národní koncepce rodinné politiky

Rodina základ státu

„Lidský potenciál se formuje v největší míře v rodině. Rodina svým dobrým fungováním vytváří příznivé podmínky pro kultivaci vlastní osobnosti u mladé generace. Předpokladem rozvoje lidského potenciálu je tedy i dobrá rodinná politika státu, podporující rodinu ve všech jejích základních funkcích.“(MPSV, 2001)

V rámci sociálních věcí se stát zaměřuje spíše na podporu jedinců v nepříznivé životní situaci, ohrožené sociálním vyloučením, seniory, nebo osoby ze slabých sociálních vrstev. Z pohledu rodiny se stát zajímá více o rodiny sociálně slabší nebo rodiny neúplné, ale podpora fungující rodiny je často v pozadí. Tady je důležité si uvědomit, že právě podpora zdravě fungující rodiny, je jeden z důležitých faktorů rozvoje společnosti a i na ně by se podpora měla více zaměřit. Rodina jak už jsem vymežila na začátku, je považována za základní lidský kapitál dnešní společnosti, a proto je její optimální vývoj a uspokojení jejich potřeb nezbytný (MPSV, 2008, s. 7).

Současná situace českých rodin

Nynější české rodiny se potýkají s celou řadou problémů při uspokojování svých potřeb. Největší problém se objevuje ve sladění profesních a rodinných rolí.

Diskriminace žen na trhu práce, problém, který je bohužel pořád zcela aktuální. Rozpor mezi finančním zabezpečením rodiny a péčí o dítě, nebo nejrůznější finanční a sociální znevýhodnění (Marksová-Tominová, 2009, s. 35).

Nároky společnosti neustále sílí, také posun v kulturních a hodnotových preferencích dnešních mladých lidí, který je bohužel také doprovázen posunem v životních šancích, je tou hlavní výzvou pro rodinnou politiku. Jde o to, aby stát vytvářel takové podmínky, aby mladí lidé a mladé rodiny mohly učinit takové životní volby, které budou odpovídat jejich hodnotovým volbám a to nejen v profesním životě, ale především v rodinném životě spojeném s výchovou dětí (Matějková, Paloncyová, 2005, s. 5).

Jistý úpadek pojetí tradiční rodiny, nároky spojené s výchovou dětí, to vše ovlivňuje rodiny natolik, že je důležité rodiny podporovat, protože časté soukromé investice rodičů a jejich přínos pro společnost nejsou mnohdy dostatečně oceňovány.

4.2. Pojetí rodinné politiky

Rodinnou politiku je možné vnímat jako širokou paletu opatření a nařízení, které jsou zaměřené na to, aby rodina mohla optimálně fungovat v podmínkách dnešní společnosti. Všechna tato opatření jsou zprostředkovány pomocí různých subjektů. Jedná se o politiku, která zasahuje do osobního života rodin a celé společnosti.

Rodinná politika je poznamenána několika aspekty a to například jistou kontinuitou v historickém slova smyslu, na úrovni národní i nadnárodní a také změnou ve společenském systému. Z hlediska společnosti se jedná o zajištění rodiny jako lidského zdroje pro budoucí společnost. Co se v dnešní době stále více objevuje je konflikt mezi nároky trhu práce a nároky rodiny. Sladit požadavky obou stran se považuje za stěžejní. A také se zde objevuje skutečnost, že spousta lidí se nechce

podílet na investicích do budoucna z pohledu založení rodiny. Rodinná politika také zdůrazňuje potřebu silné angažovanosti a odpovědnosti rodičů ve výchově svých dětí, protože výchovu v kvalitní rodině považujeme za nejlepší formu prevence sociálního selhání, se kterým se většina rodin musí potýkat (Matoušek, 2008, s. 178).

„Veřejný zájem na podpoře rodiny se ve chvíli strukturálního znevýhodnění rodinného života oproti jiným formám života stává přirozeným podnětem pro vytváření rodinné politiky“ (MPSV, 2004, s. 12).

4.3. Definice rodinné politiky

Odborná literatura vymezuje několik možných definicí rodinné politiky. Jako první přikládám definici, která popisuje rodinnou politiku jako: „Vědomé a cílevědomé působení veřejných institucí na právní, ekonomický a sociální stav rodiny, na její členy a prostředí.“ Rodinná politika by měla vycházet ze základních právních norem, ve kterých je rodina předmětem zvláštní ochrany státu. Rodině a jejím členům jsou zaručována práva na svobodu a sebeurčení. Zvolené uspořádání tedy vylučuje přímé zásahy státu do rodin (Matějková, Paloncyová, 2005, s. 11).

Rodinná politika je soubor opatření a činností státu, orgánů veřejné moci, které jsou určeny pro podporu rodinných funkcí ve společnosti a to včetně finanční i nefinanční podpory v podobě kompenzace nákladů na ně vynaložených (MPSV, 2004).

Rodinná politika je „součástí veřejné politiky přesahující oblast tradičního úzkého vymezení sociální politiky“. Rodinná politika představuje vědomé a cílené působení veřejných institucí, které ovlivňují právní, ekonomický a sociální stav celé rodiny. Rodinná politika podporuje rodiny s dětmi v rámci systému sociální politiky (pojištění, služby, dávky aj.) (Knausová, 2005, s. 59).

Není jen jedna rodinná politika ve společnosti. Každý subjekt sociální politiky může mít vlastní rodinnou politiku. Tomeš (2011, s. 189), vymezuje rodinnou politiku jako ekonomickou, právní a sociální podporu a pomoc, kterou stát poskytuje rodinám.

Jelikož se jedná o politiku průřezovou, zasahuje do nejrůznějších oblastí života jedinců (bydlení, trh práce, zdravotnictví, nebo infrastruktura). Ale zaměřuje se také na autonomii rodiny a schopnost rodiny samostatně se rozhodovat (MPSV, 2008).

4.4. Vývoj rodinné politiky v České republice

Stav sociální politiky odpovídá vždy konkrétní etapě a konkrétním vývojovým záměrům společnosti, její hodnotové úrovni a jejímu sociálnímu úsilí či aspiracím. Během druhé světové války nepatřila podpora rodiny z pohledu společnosti do popředí. Změny nastaly až po nástupu komunistické diktatury, kdy se stát začal rodinou trochu zabývat. Hlavní a tradiční funkce rodiny, ke kterým patří socializace a výchova byla totalitním systémem postupně přijímána.

Rodinná politika se v České republice formulovala od počátku 50 let. Hlavním zájmem bylo ekonomické a sociální zrovnoprávnění žen. Z čehož vplynuly další skutečnosti. Nejvýznamnější byl rozvoj institucionální péče o děti a rozpad vícegeneračního soužití rodin a také rozvoj přímé a nepřímé podpory rodin ze strany státu. Vše ale bylo limitované ekonomickými možnostmi. Stále však rodinná politika netvořila ucelený systém a disponovala nedostatečnou nabídkou zboží a služeb. Tehdejší unifikovaná, neadresná a monopolně uplatňovaná opatření pro rodiny vznikala pomalu a co víc, bez účasti rodin na rozhodování při řešení sociálních situací (Krebs a kol., 2010, 380-381).

V 90 letech se v České republice začala projevovat klesající porodnost, klesající úmrtnost, sňatečnost, zvyšující se věk mužů a žen, což se projevilo ve

stárnutí obyvatelstva. Dalším znakem byl pak stoupající věk partnerů při uzavírání prvního sňatku a také stoupající věk partnerky při prvním početí a porodu dítěte.

Rok 2002, období kdy se rodinnou tematikou začal zabývat resort práce a sociálních věcí. Došlo ke tvorbě koncepce rodinné politiky, která náležela do působnosti Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky. (Krebs a kol., 2010, s. 378 - 384).

4.5. Cíl rodinné politiky

Základním cílem rodinné politiky je vznik stabilní, fungující rodiny. Vytvořit příznivé společenské klima a odstranit s tím spojené společenské bariéry a tlaky, které jsou na rodinu kladeny, protože ovlivňují jak jejich stabilitu, tak funkčnost. Za odvozené cíle považujeme především posílení ekonomické a sociální autonomie a soudržnosti a tím zajistit, aby rodina plnila veškeré své přirozené funkce ve všech vývojových fázích, vůči všem svým členům (MPSV, 2009).

Cíl rodinné politiky je často spojován s cílem populační politiky, která se snaží ovlivnit reprodukci obyvatelstva, jako stěžejní faktor pro optimální vývoj společnosti. Rodinná politika by v tomto ohledu měla vytvořit rodině takové prostředí, aby se rodiče mohli svobodně rozhodnout založit si vlastní rodinu (Knausová, 2005, s. 60).

Rodinná politika je vždy o dětech. Cílem je vždy zdravý vývoj dítěte, kdy hlavním smyslem ochrany a podpory rodiny je nejlepší zájem dítěte. Veřejná intervence do života rodiny je žádoucí tehdy, pokud rodina není schopna zabezpečit potřeby dítěte. Rodinná politika má ve všech funkčních i dysfunkčních rodinách poskytnout takové šance, aby dítě mohlo žít důstojným životem (Tomeš (2011, s. 191).

4.6. Modely sociálních států a typy rodinné politiky

Tlak směrem ke sjednocování evropského rodinného práva za několik posledních let vzrůstá. V důsledku sjednocování Evropy dochází také ke sjednocení právního vymezení rodinných vztahů (Matějková, Paloncyová, 2005, s. 30). Rodinou politiku můžeme provádět a také institucionálně zajistit ve více rovinách. Je jisté, že neexistuje jednotné vymezení rodinné politiky v evropských státech. Existují různé modely rodinných politik, ale co mají společného, je objekt pomoci. Měly by také pokrýt danou problematiku na ústřední, regionální a místní úrovni (MPSV, 2008, s. 9).

V tabulce číslo 1 jsou vyobrazené jednotlivé typy sociálních států a typy rodinných politik, které upřednostňují. V současnosti existují výrazné mezinárodní rozdíly v pojetí podpory rodiny. Důraz, který jednotlivé politiky kladou na samotnou rodinu a práci, a také změny, které se týkají například systému mateřské nebo rodičovské dovolené, však přináší zemím s různými modely rodinné politiky něco, co je výrazně sbližuje (Matějková, 2005).

Tabulka č. 1 : Modely sociálního státu a typy rodinné politiky

Typ státu	Liberální (anglosaský)	Sociálně- demokratický (skandinávský)	Konzervativní (bismarckovský)	Prorodiny (latinský)	Postsocialistický
Podpora rodiny	Rodina je odpovědná za péči o dítě, není stanovena výše minimální mzdy ovlivňující životní minimum	Rodiny pobírají základní dávky plošně, vysoké ostatní sociální dávky, dlouhá rodičovská dovolená, rozvinutý systém institucí péče o děti	Tradiční rodina je základním prvkem sociální struktury, žvitel je hlavním zdrojem příjmů, méně rozvinutý systém institucí péče o děti	Nízká úroveň dávek, malá pomoc státu rodinám v péči o děti	Vysoká zaměstnanost žen, dlouhá rodičovská dovolená, rozvinutý systém péče o děti, testovaný nárok na sociální dávky, jejich výše často demotivuje k pracovnímu zapojení
Ovlivňování gender vztahů	Nevměšování se	Politika rovnosti pohlaví, podpora dvoupříjmového rodinného modelu	Tradiční jednokariérový model	Tradiční jednokariérový model	Dvoupříjmový model rodiny
Síť státních institucí péče o děti	Málo rozvinutá	Velmi rozvinutá	Velmi rozvinutá	Málo rozvinutá	Rozvinutá
Forma rodinných dávek	Daňové úlevy	Univerzální nárokové dávky	Dávky, odpočty z daní	Dávky, odpočty z daní	Především dávky
Populační politika	Neutrální	Child-friendly policy	Často propopulační cíle	Neutrální	Často propopulační cíle
Stát	Austrálie, Kanada, USA, Japonsko, Velká Británie	Dánsko, Finsko, Norsko, Švédsko	Německo, Rakousko, Belgie, Francie	Španělsko, Řecko, Itálie, Portugalsko	Česká republika , Polsko, Slovensko, Maďarsko

Pramen: Matějková, Palonciová (2005, s. 12-14), Munková a kol.(2004).

Například Velká Británie už nepředstavuje ryze liberální stát, bez státních zásahů. Navíc Velká Británie nikdy neměla výrazné populační problémy, které u jiných států často stály u zrodu rodinné politiky. Německo se zase odklání od tradičního modelu v rámci gender vztahů. I když patří k nejlidnatějším zemím Evropy, boj se zhoršujícím se populačním vývojem, je pro rodinnou politiku nejdůležitější. Švédsko je asi nejdále v procesu rovné péče o dítě ve vztahu k pohlaví. Ve Švédsku oproti jiným zemím čerpá většina otců rodičovskou dovolenou. Francouzský systém rodinných přídavků je jedním z nejvyspělejších, a tedy i nejnákladnějších na světě. Sociální politika současných vlád ve Francii favorizuje především mladé a početné rodiny a snaží se napomáhat slučitelnosti požadavků profesních a rodinných rolí (Munková a kol., 2004).

Česká republika se zase od 90 let stále vyrovnává s přechodem k tržní ekonomice a musí čelit stále novým sociálním problémům, jako je chudoba, sociální vyloučení nebo nezaměstnanost a tato hlediska se odráží v postavení rodiny. Nový systém podporuje odpovědné sociální chování, ale systém sociálních dávek stále spíše demotivuje k pracovnímu zapojení (Matějková a kol., 2005, s. 13).

Vzhledem k tomu, že se do popředí zájmů odborníků i veřejnosti dostává otázka rovných příležitostí, jak pro ženy, tak pro muže, můžeme na jednotlivé rodinné politiky v daných evropských státech pohlížet z hlediska toho, do jaké míry umožňují skloubit pracovní a rodinný život dnešních rodin. „Takto výrazný všeobecný souhlas na mezinárodní úrovni, se stal výjimečným jevem v historii rodinné politiky“ (Matějková a kol., 2005, s. 13-14).

4.7. Nástroje rodinné politiky

Cílem rodinné politiky ve všech moderních státech je snižování nákladů rodin s dětmi při jejich opatrování a výchově. K dosažení tohoto cíle využívá stát tzv. nástroje rodinné politiky. Nástroje rodinné politiky umožňují realizovat přímou

podporu rodin při vytváření podmínek pro individuální řešení sociálních situací rodin a při uspokojování jejich potřeb na život, kde rozhodující aktivita a iniciativa patří především rodině a stát zde organizuje sociální solidaritu jako jeden z dominantních principů sociální politiky pro rodiny (Krebs a kol., 2010, s. 384).

Stát se snaží pomáhat rodinám formou různých nástrojů rodinné politiky. V rámci podpory rodiny vymezujeme:

- **finanční podpora rodiny,**
- **aktivity k podpoře rodiny,**
- **slučitelnost profesních a rodinných rolí.**

4.8. Finanční podpora rodiny

Vznik a fungování dnešních rodin je ve většině případů zcela závislý na ekonomickém zajištění rodiny. Proto je důležité, aby se finanční podpoře věnovalo dostatek času a energie. Finanční podpora slouží nejen jako kompenzace nákladů, které rodina vynaloží na péči o dítě, ale je také významným nástrojem v rámci slučitelnosti profesních a rodičovských rolí. V rámci podpory rodiny je důležité podporovat a motivovat rodiny k vlastní ekonomické aktivitě a soběstačnosti (MPSV, 2009, s. 16-17)

Přímá finanční podpora

Přímá finanční podpora rodiny je rozdělena na několik důležitých pilířů, které spadají do systému státního sociálního zabezpečení. Patří sem sociální pojištění, státní sociální podpora, pomoc v hmotné nouzi a dávky pro osoby se zdravotním postižením.

Sociální pojištění

Účel těchto dávek je částečně nahrazovat ušlý příjem, o který rodiče přicházejí v důsledku vzniklých sociálních událostí spojených s péčí a výchovou dítěte. Dávky jsou určeny pouze pro osoby, které mají nemocenské pojištění (Příb a kol., 2002, s. 54). Pro rodiny s dětmi jsou důležité dávky plynoucí ze systému nemocenského pojištění: **nemocenská, peněžitá pomoc v mateřství, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství, ošetřovné** (MPSV, 2013a).

Státní sociální podpora

Státní sociální podpora představuje systém dávek, které mají zejména rodinám s nezaopatřenými dětmi přispívat na uhrazení zvýšených nákladů souvisejících s narozením dítěte, které rodina nemůže sama finančně zvládnout (Burdová a kol., 2008, s. 33). Proto na většinu dávek vzniká nárok až po narození dítěte a v době, kdy jsou rodiče na mateřské a rodičovské dovolené, patří tyto dávky k důležitým příjmům rodiny. Veškeré dávky hradí v tomto případě stát (Příb a kol., 2002, s. 97).

V rámci systému státní sociální podpory je rodinám poskytován **přídavek na dítě, rodičovský příspěvek**, příspěvek na bydlení, **porodné**, pohřebné. (MPSV, 2013a).

Nepřímá finanční podpora

Nepřímo jsou rodiny s dětmi podporovány prostřednictvím daňových opatření. Hlavním aspektem daňové podpory rodin s dětmi je docílit toho, aby rodina byla soběstačná a méně závislá na sociálních dávkách. Výsledkem má být větší odpovědnost rodin, kdy větší podíl rodinných rozpočtů má zůstat právě v rodině. Důležitá je tedy motivace rodičů k zaměstnání, nebo alespoň jednoho z partnerů, při které mohou rodiče využívat poskytované výhody, které stát nabízí.

Daňových opatření je hned několik a mají také ve výsledku i jiný efekt. K hlavním typům daňových opatření patří **daňové zvýhodnění na vyživované dítě** žijící s poplatníkem v domácnosti (poskytované formou slevy na dani, formou daňového bonusu, případně kombinací obou forem) a **odpočet na manžela či manželku** (MPSV, 2013a).

Daňové zvýhodnění na vyživované dítě může uplatnit rodič, který s dítětem žije v jedné domácnosti. Za domácnost se pro tento účel považují osoby, které spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby. Daňové zvýhodnění je přitom možné uplatnit jak na dítě nezletilé (do 18- ti let věku), tak na dítě zletilé až do dovršení věku 26 let, pokud se soustavně připravuje na budoucí povolání. Pro rok 2013 činí výše daňového zvýhodnění na dítě 13 404 Kč ročně. Je-li vyživované dítě, držitelem průkazu ZTP/P¹, zvyšuje se tato částka na dvojnásobek (MPSV, 2013a).

4.8.3. Vybrané nástroje finanční podpory rodin

Peněžité pomoc v mateřství

Peněžité pomoc v mateřství hmotně zabezpečuje ženy v posledním období před porodem a po dobu mateřství v době mateřské dovolené. Žena má nárok na peněžitou pomoc v mateřství, pokud splní určité podmínky. První podmínkou je účast na nemocenském pojištění alespoň po dobu 270 kalendářních dnů v období posledních dvou let před porodem. Těhotenství musí skončit porodem a žena dále už nesmí vykonávat výdělečnou činnost. Doba poskytování peněžité pomoci v mateřství

---

¹ Dle § 34 odst. 5 (Zákon 329/2011 o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů) Průkaz ZTP/P náleží osobám, které jsou podle zákona o sociálních službách považovány pro účely příspěvku na péči, za osoby závislé na pomoci jiné osoby ve stupni III (těžká závislost) nebo stupni IV (úplná závislost) a osobám, u kterých bylo pro účely příspěvku na mobilitu zjištěno, že nejsou schopny zvládat základní životní potřeby v oblasti mobility nebo orientace.

navazuje na mateřskou dovolenou dle zákoníku práce, tedy po dobu 28 týdnů. Nastává dnem, který pojištěná žena určí v období od počátku 8. do počátku 6. týdne před očekávaným dnem porodu. Pokud žena porodila dvě a více dětí, hranice 28

týdnů se posouvá na 37 týdnů od poskytnutí dávky. Minimální délka poskytování této dávky je 14 týdnů (Příb, 2002, s. 70-74).

Od 1. 1. 2012 se zjednodušuje zápočet doby studia pro nárok na peněžitou pomoc v mateřství. Doba studia se nově považuje za soustavnou přípravu na budoucí povolání, pokud bylo ale studium řádně ukončeno. Tedy neplatí zde hranice 270 dnů od ukončení studia. Výše peněžité pomoci v mateřství se stanovuje stejným způsobem jako nemocenská. Vychází z průměrné výše platu za poslední 2 roky a představuje jeho cca 70%. Rozsah příspěvku záleží na rodičích, ale pouze do doby než dítě dosáhne čtyř let věku. Mateřskou a rodičovskou mohou rodiče čerpat současně (Burdová a kol., 2008, s. 100-101).

Zákon také umožňuje, že se rodiče mohou v péči o dítě střídat na základě písemné dohody a každý z rodičů má tedy nárok na peněžitou pomoc v mateřství po dobu, kterou stanovuje zákon. Střídání péče je umožněno od počátku 7. týdne po porodu dítěte a není omezeno svoji četností. U muže je stanovena jediná podmínka a to, že se musí o dítě starat minimálně 7 dnů po sobě jdoucích. Peněžitá pomoc v mateřství je rodičům vyplácena ode dne vzniku sociální události (MPSV, 2013b).

Tabulka č. 2: Peněžitá pomoc v mateřství – výše dávky v letech 2010-2011.

Peněžitá pomoc v mateřství		
Příjem před nástupem na mateřskou dovolenou za měsíc	Výše dávky v korunách	
	2010 ^{*)}	2011
12 000	8 310	7 756
17 000	11 760	10 976
23 000	15 900	14 840
30 000	19 110	18 088
40 000	22 410	21 504
50 000	24 510	23 436
60 000	26 550	25 368
71 966 (max. pro rok 2010)	29 070	27 664
75 119 (max. pro rok 2011)	29 070	28 308
150 000	29 070	28 308

*) od 1. 7. 2010 (případně už od 1. 6. 2010, pro ty, kteří nastoupili na mateřskou po 1. 6. 2010)

Zdroj: Mazars **EKONOM** Pramen: Ekonom(www.ekonom.cz)

Na tabulce č. 2 vidíme průměrnou výši peněžitě pomoci v mateřství v korunách, v letech 2010 a 2011, který je určen podle výše příjmu před nástupem na mateřskou. Můžeme vidět, že výše dávky se v roce 2011 snížila. V roce 2013 se podmínky udělení peněžitě pomoci v mateřství nemění.

Rodičovský příspěvek

Rodičovský příspěvek je opakující se dávka státní sociální podpory, který vytváří dobré předpoklady k osobní péči rodiče o dítě. Nárok na rodičovský příspěvek má rodič, který se po celý kalendářní měsíc celodenně, osobně stará o nejmladší dítě v rodině, ve věku do čtyř let a o dítě do sedmi let, pokud se jedná o dlouhodobě zdravotně postižené dítě (Příb a kol., 2002, s. 113). Všechny další podmínky pro nárok na rodičovský příspěvek, tj. volba výše příspěvku, délka doby

jeho poskytování, budou vždy zkoumány ve vztahu k tomuto dítěti (Burdová a kol., 2008, s. 79-80).

Od roku 2012 byl schválen nový systém pro čerpání rodičovského příspěvku a rodičovské dovolené v rámci sociální reformy pro rok 2012. Nový systém umožňuje rodičům zlepšit jejich šance na zpětné uplatnění na pracovní trh a také uspokojit potřeby rodin. Nově mohou rodiče volit délku a také výši pobíraného příspěvku dle sociální situace rodiny. Rodiče mohou do 4 let věku svého dítěte vybírat až 220 000 Kč. Výše příspěvku je ale limitována výší peněžitě pomoci v mateřství (tedy 70 procenty 30 násobku denního vyměřovacího základu, nejvýše činí 11 500 Kč). Rodiče mohou jednou za 3 měsíce měnit výši příspěvku (MPSV, 2012). Maximální měsíční výši rodičovského příspěvku lze stanovit ve vazbě na denní vyměřovací základ druhého rodiče².

Od roku 2012 si nově může zvolit výši rodičovského příspěvku i rodič, který nebyl plátcem nemocenského pojištění, ale pouze tehdy, když druhý rodič tuto podmínku splnil. Jestliže ale ani jeden z rodičů neplatil pojistné na sociální zabezpečení a nesplnil tedy podmínky, výše příspěvku zůstává v pevných částkách – 7 600 Kč do 9. měsíce věku dítěte a od desátého měsíce 3 800 Kč až do 4 let věku dítěte (MPSV, 2012)

Další pozitivní změna nastala v tom, že rodiče mohou umístit své dítě již od 2 let do zařízení péče o dítě, na jak dlouho chtějí, aniž by ztratili nárok na rodičovský příspěvek (Gender Studies, 2012).

Přídavek na dítě

Přídavek na dítě je dávkou státní sociální podpory, která se odvíjí od výše příjmu v rodině. Je určena pro rodiče, kteří se starají o nezaopatřené dítě.

---

² Dle § 18 odst. 1 (Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění) se denní vyměřovací základ stanoví tak, že se vyměřovací základ zjištěný z rozhodného období vydělí počtem kalendářních dnů připadajících na rozhodné období, pokud se dále nestanoví jinak; jsou-li v rozhodném období vyloučené dny (odstavec 7), snižuje se o ně počet kalendářních dnů připadajících na rozhodné období. Denní vyměřovací základ se zaokrouhluje s přesností na 2 platná desetinná místa

Přídavek na dítě je nárokem každého dítěte a náleží mu ode dne narození, celou dobu jeho nezaopatřenosti, tj. nejdéle do 26 let. Žádost podává zákonný zástupce, tedy jeden z rodičů dítěte. Po nabytí zletilosti se dávka vyplácí dítěti. Zákon o státní sociální podpoře rozlišuje tři typy přídavku na dítě. Rozlišujeme přídavek na dítě ve zvýšené výměře, v základní výměře a ve snížené výměře. Dále se dávka rozlišuje podle věku dítěte. Vždy se vychází z odpovídajících částek životního minima. Jestliže má rodina příjem převyšující trojnásobek životního minima, přídavek rodině nenáleží (Příb, 2002, s. 107). V tabulce číslo 3 jsou vyznačeny výše finančních přídavků na dítě, rozdělené do tří věkových kategorií.

Tabulka č. 3: Přídavek na dítě podle věku dítěte

Věk nezaopatřeného dítěte	Přídavek na dítě v Kč měsíčně
Do 6 let	500
6 – 15 let	610
15 – 26 let	700

Pramen: MPSV

4.9. Aktivity k podpoře rodiny

Rodinná politika vymezuje tři typy aktivit zaměřených na podporu rodiny. Patří sem sociální služby, služby na podporu fungující rodiny a činnosti poskytované v rámci sociálně-právní ochrany dětí.

Sociální služby

Sociální služby jsou poskytovány rodinám, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci, nebo jsou nějakým způsobem znevýhodněné. V rezortním pojetí jsou v současnosti součástí státního sociálního zabezpečení a legislativa je zařazuje pod označení tzv. sociální pomoc (Matoušek a kol., 2007, s. 9-11). Zřizovateli sociálních služeb jsou obce, kraje, Ministerstvo práce a sociálních věcí, nestátní neziskové organizace, občanská sdružení, nadace, obecně prospěšné společnosti (Gulová, 2011, s. 31).

Do této skupiny řadíme:

- **sociální poradenství,**
- **služby sociální péče,**
- **služby sociální prevence.**

Sociální poradenství

Hlavním cílem sociálního poradenství je zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, zprostředkování sociálně terapeutické činnosti a také pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí jedinců (§37 odst. 4, 108/2006 Sb.).

Odborné sociální poradenství pro rodiny zahrnuje například **občanské poradny, manželské nebo rodinné poradny.**

Služby sociální prevence

Cílem služeb sociální prevence pro rodiny s dětmi je napomáhat členům k překonání jejich nepříznivé sociální situace a zároveň chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů. Pro rodiny s dětmi je důležitá **raná péče**. Představuje terénní případně i ambulantní službu určenou dětem do 7 let se zdravotním postižením a jejich rodičům, aby jim napomáhala zvládnout specifické potřeby spojené s vývojem dítěte. Dále sem můžeme zařadit **nízkoprahová zařízení pro děti a mládež**, které jsou určeny pro děti, kterým hrozí sociální vyloučení nebo **azylové domy pro rodiče s dětmi**, které souvisí se ztrátou bydlení a také **sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi** (MPSV, 2013c).

Služby na podporu fungující rodiny

Zajištění služeb péče o děti je jedna z podmínek toho, aby rodiče mohli spojit svoji roli rodiče a svoji roli na trhu práce. Takové služby pomáhají rodičům ve výchově a vzdělávání dětí zejména v předškolním věku dítěte. Proto je důležité, aby byla v České republice zvyšována kapacita i variabilita takových zařízení.

Služby na podporu fungující rodiny mají charakter podpůrný i preventivní. Cílem je posilovat, pomáhat a celkově usnadnit partnerské, manželské i rodinné soužití a naplnit jejich požadavky v péči o děti a při harmonizaci práce a rodiny. Do této skupiny patří komerčně a nekomerčně poskytované služby na podporu fungující rodiny (MPSV, 2013c).

Ke komerčně poskytovaným službám patří například **hlídání dětí předškolního věku i školního věku, pomoc při vedení domácnosti rodiny a volnočasové a vzdělávací aktivity pro děti**. K nekomerčně poskytovaným službám na podporu rodiny patří **materšská centra**, poskytování volnočasových aktivit pro rodiny s dětmi, kam řadíme **družiny** nebo **centra pro rodiny**. Patří se také poradenství v oblasti slučitelnosti profesních a rodinných rolí (MPSV, 2013c).

Do této skupiny aktivit na podporu rodiny řadíme ještě činnosti poskytované v rámci sociálně-právní ochrany dětí.

4.10. Slučitelnost profesních a rodinných rolí

Společnost a také stát vnímají sílící potřebu českých rodin skloubit jak pracovní tak rodinné povinnosti. Hlavní myšlenkou při koncipování a naplňování daných opatření je zohlednění nejlepšího zájmu dítěte, realizovat kvalitní a plnohodnotné rodičovství, postavené na kvalitním partnerství a v neposlední řadě musíme zohlednit potřeby rodičů se co nejlépe profesně uplatnit (MPSV, 2009, s. 18-19).

Ve spojení s těhotenstvím, porodem a následnou péčí o dítě vymezuje Ministerstvo práce a sociálních věcí řadu opatření, ke kterým patří:

- **mateřská dovolená,**
- **rodičovská dovolená,**
- **pracovní volno,**
- **pružná pracovní doba,**
- **práce konaná doma**
- **přestávky ke kojení** (MPSV, 2013d).

Dále sem patří služby pro péči o děti. Jedná se zejména o služby, které jsou určeny pro děti do tří let věku. Tento typ služeb není však v České republice příliš rozvinutý. Patří sem například **jesle** nebo služby typu "**baby-sitting**".

Péče o děti starší jak 3 roky je v České republice zabezpečena prostřednictvím husté sítě finančně dostupných **mateřských škol** a služby péče pro děti mladšího školního věku, ke kterým patří zejména školní družiny a kluby, které rovněž napomáhají zejména rodičům dětí mladšího školního věku skloubit práci a rodinu (MPSV, 2013d).

4.10.1. Konkrétní opatření rodinné politiky

Mateřská dovolená

V souvislosti s porodem a následnou péčí o narozené dítě náleží zaměstnankyni mateřská dovolená. Mateřskou dovolenou řadí zákoník práce mezi důležité osobní překážky v práci a zaměstnavatel je v tomto případě povinen omluvit nepřítomnou zaměstnankyni, která však musí zaměstnanci nástup na mateřskou dovolenou a následnou nepřítomnost na pracovišti ohlásit dopředu (Burdová, Schmied, Ženíšková, 2008). Na mateřskou dovolenou nastupují ženy v posledních měsících těhotenství, nebo v prvních měsících po porodu. Hranice, po kterou může žena pobírat mateřskou je maximálně 28 týdnů, minimálně

14 týdnů. Při porodu více dětí, náleží mateřská dovolená na dobu 37 týdnů. Na rozdíl od rodičovské dovolené, která přísluší i muži, je mateřská dovolená určena pouze pro ženy (Přib, Břeská, Pilátová, Špundová, 2002, s. 36-37).

Na mateřskou dovolenou nastupuje žena zpravidla šest týdnů před samotným porodem dítěte, nejdříve od osmého týdne. Během těhotenství nemá žena nárok na náhradu mzdy nebo platu, ale má nárok na dávky nemocenského pojištění, peněžitou pomoc v mateřství nebo může zažádat o přídavek na dítě nebo o sociální podporu. Po ukončení mateřské dovolené je zaměstnavatel povinen zařadit ženu na stejné pracovní místo, které vykonávala před nástupem na mateřskou dovolenou, jestliže bylo místo zrušeno, zaměstnavatel musí nabídnout ženě pracovní místo podle sepsané pracovní smlouvy (MPSV, 2013d).

Rodičovská dovolená

Od 1. 1. 2001 byl nově upraven institut rodičovské dovolené, který byl zaveden v souladu s požadavkem příslušné směrnice Evropských společenství o rodičovském volnu. Stanoví, že právo na rodičovské volno je individuálním a nepřenosným právem každého z rodičů, aby o dítě pečovala buď matka, nebo otec, nebo oba současně (Přib a kol., 2002, s. 37-39).

Zákoník práce stanoví, že k prohloubení péče o dítě je zaměstnavatel povinen svým zaměstnancům na jejich žádost poskytnout rodičovskou dovolenou. Rodičovská dovolená se poskytuje matce dítěte po ukončení mateřské dovolené nebo otci po narození dítěte a to na dobu o jakou požádají, ale po dobu než dítě dosáhne tří let. Stejně jako mateřskou dovolenou považujeme rodičovskou dovolenou za důležitou překážku v práci a zaměstnavatel je proto povinen omluvit nepřítomnost zaměstnance. Ani při rodičovské dovolené nepřísluší zaměstnanci náhrada mzdy nebo platu, hmotné zabezpečení upravují předpisy o nemocenském pojištění a o dávkách státní sociální podpory. Rodičovská dovolená se liší od mateřské tím, že zaměstnanec musí požádat o dovolenou a je také nutné vymezit rozsah doby, po kterou je rodičovská poskytnuta (Burdová a kol., 2008, s. 100-101).

Rodičovskou dovolenou mohou čerpat jak zaměstnanec, tak zaměstnankyně současně, ale v takové situaci má pouze jeden z nich nárok na dávky a hmotné zabezpečení. Ve stejnou dobu co matka čerpá mateřskou dovolenou, může otec (zaměstnanec) čerpat rodičovskou dovolenou. Veškerá nařízení a ustanovení pro mateřskou a rodičovskou dovolenou platí obdobně při převzetí dítěte do péče náhradními rodiči na základě rozhodnutí příslušného orgánu (MPSV, 2013d).

Služby péče pro děti předškolního a školního věku

Zavedení zařízení péče o děti je jedna z věcí, která umožní rodičům kvalitně sladit profesní roli s rolí rodiče a hraje také významnou roli ve výchově a vzdělávání právě u dětí předškolního věku. Proto je důležité, aby se v České republice rozvíjely právě taková zařízení, zejména co se týče kapacity a variability. Zařízení jsou důležitá také proto, že v nich dochází k celkovému psychickému, sociálnímu, rozumovému a fyzickému rozvoji dítěte. Důležitá jsou zařízení, kde se rozvíjí individualita dítěte a nejedná se pouze o hlídání dětí na komerční bázi (MPSV, 2005 s. 20). Důležitá je dostupnost těchto služeb.

Mateřské školy

Mateřské školy se podílejí na rozvoji osobnosti dítěte po stránce tělesné, citové a rozumové stránce. V mateřských školách si dítě osvojí základní životní hodnoty a pravidla mezilidských vztahů. Jsou určeny pro děti od tří do šesti let (561/2006 Sb.). Mateřské školy spadají do kompetence Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT). Mateřské školy jsou financovány ze tří zdrojů - obce, rodiče a MŠMT. Poplatky za veřejné mateřské školy se pohybují v rozmezí od 300 do 1000 Kč měsíčně, za soukromé školy rodiče zaplatí od 5000 Kč a výše. Ceny se pohybují v závislosti na typu školy, geografické poloze a také četnosti návštěvy. Největším problémem, který se každý rok ukazuje jako stěžejní, je nedostatek míst v mateřských školách. Každoročně chybí kolem 30 000 míst. Stále je větší poptávka než kapacitní nabídka a to ovlivňuje i budoucí porodnost (Gender Studies, 2012).

V dnešní moderní společnosti působí více faktorů, které vedou matky k rozhodnutí mít jen jedno dítě. Ekonomická stránka rodiny, návrat do zaměstnání a budování své kariéry, vzdělání matek.

5. VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ ZAMĚŘENÉ NA VYUŽITÍ NÁSTROJŮ RODINNÉ POLITIKY V PROSTĚJOVSKÉM REGIONU

V úvodu teoretické části diplomové práce jsem se zabývala vymezením základních pojmů, se kterými v diplomové práci pracuji. Druhá kapitola je zaměřena na rodinu, jakožto nedílnou součást dnešní společnosti. Následná kapitola vymezuje hlavní podstatu a charakteristiku sociální politiky a její místo ve společenském systému. V závěrečné kapitole teoretické části diplomové práce jsem se zaměřila na rodinnou politiku, podstatné je pak vymezení hlavních nástrojů rodinné politiky na podporu rodin s dětmi.

Výzkumné šetření je zaměřeno na míru využití nástrojů rodinné politiky v Prostějovském regionu. Zaměřuji se na rodiče ve věku od 20 do 50 let, kteří vychovávají děti v předškolním věku ve městě a na vesnici. Ve výsledné prezentaci výsledků daného výzkumného šetření je zachyceno využití vybraných nástrojů rodinné politiky. Důležité je také srovnání rodin žijících na venkově a ve městě, zdali je město nebo obec dostatečně informuje o opatřeních směřujících právě na pomoc rodinám s dětmi.

5.1. Cíl výzkumného šetření

Hlavním cílem výzkumného šetření je zjistit, jestli rodiče s dětmi předškolního věku znají některá opatření státu, která směřují na pomoc rodinám s dětmi a jakým způsobem jsou využívány rodiči v Prostějovském regionu. Výzkum je zaměřený na rodiče ve věku 20 až 50 let s různou sociální úrovní, jak na vesnici, tak ve městě. Vedlejším cílem, který z mého šetření vylučuje, je, jakým způsobem jsou o těchto opatřeních informováni a zdali je jim město/obec schopno tyto informace poskytnout.

Dané výzkumné šetření mělo také potvrdit nebo naopak vyvrátit předem stanovené hypotézy.

Výzkumná otázka

Výzkumná otázka vychází z předem stanoveného cíle, který jsem popsala již v úvodu, a na základě tohoto zaměření se moje diplomová práce posouvá do konkrétnější podoby. Dále také udává, jakým směrem se bude výzkumná část ubírat a poskytne i prostor pro tvorbu závěrečné analýzy výzkumného šetření.

Pro účel naplnění cíle výzkumného šetření jsem zvolila dvě výzkumné otázky.

První výzkumná otázka zní: *Znají rodiče dětí předškolního věku některá opatření směřující na pomoc rodinám s dětmi a případně, kterou formu podpory využívají?*

Druhá výzkumná otázka zní: *Poskytuje město/obec dostatečné množství informací o způsobu a možnostech využití nástrojů rodinné politiky?*

Pracovní hypotézy

Hypotézy považujeme za předpokládané a očekávané projevy reálné skutečnosti. Jedná se o předem stanovený odhad všech možných reálných i nereálných podob sledovaných skutečností, jejich obsahu a pohybu v dané situaci (Surynek, Komárková, Kašparová, 2001, s. 51-52). Na základě výsledků v rámci ověřování hypotéz dokazujeme, k čemu daný výzkum dospěl. Konstatujeme přijetí či odmítnutí hypotéz, interpretujeme dosažené výsledky a odůvodňujeme případné rozdíly (Chráska, 2007, s. 19).

Samotné formulaci a sepsání hypotéz předcházelo několik určitých kroků. Patří sem především teoretická analýza literatury na dané téma, studium poskytnutých dokumentů a materiálů. Pro účel výzkumného šetření byly hypotézy formulovány jako jednotlivé výroky. Dané hypotézy jsou využity jako hlavní podklad pro zpracování otázek dotazníkového šetření.

V rámci zjištění platnosti či naopak neplatnosti daných hypotéz budou následně určeny jednotlivé konkrétní závěry na každou hypotézu, z nichž vyplynou jistá doporučení. Tímto způsobem bude také naplněn cíl této diplomové práce.

Formulace hypotéz

H1: Rodiče dětí předškolního věku znají některá opatření, která směřují na pomoc rodinám s dětmi.

H2: Město/obec nedostatečně informuje rodiče dětí předškolního věku o opatřeních směřujících na pomoc rodinám s dětmi.

5.2. Metoda výzkumného šetření

Jako metodu pro výzkumné šetření diplomové práce jsem zvolila kvantitativní výzkum s využitím dotazníkového šetření, který mi umožní poměrně rychlý sběr informací od většího počtu respondentů.

Na základě doložených empirických dat jsem následně provedla analýzu a tím potvrdila nebo vyvrátila stanovené hypotézy.

Kvantitativní výzkum

Podstatou kvantitativního šetření je zkoumání vztahů mezi proměnnými. Kvantitativní šetření je navrženo tak, aby přineslo numerická data měření proměnných. Cílem je zjistit, v jakém vztahu jsou dané proměnné (Punch, 2006, s. 8 - 9).

U kvantitativního výzkumu nesledujeme, zdali sledovaný jev existuje, co obsahuje, jaké má vlastnosti nebo strukturu, ani jaké faktory ho podmiňují a jakými proměnami prochází. Ale sledujeme rozsah výskytu, jeho zastoupení, tedy četnost zastoupení sociálních subjektů, frekvenci, projev složek sociálního jevu

v čase a intenzitu, mohutnost nebo sílu jednotlivých složek sociálního jevu (Surynek, Komárková, Kašparová, 2001, s. 25-26).

Kvantitativní šetření o vztahu proměnných začíná cílem a výzkumnými otázkami, které určí naše proměnné, kterým budeme ve výzkumu věnovat pozornost. Základem naší analýzy bude změřit u skupiny lidí tyto proměnné a podívat se, jaký mají mezi sebou vztah (Punch, 2008, s. 37).

Předvýzkum

Finální podoba dotazníku vychází ze všech informačních zdrojů a ze znalostí získaných z předvýzkumu k této diplomové práci, který považujeme za jakousi generální zkoušku vlastního výzkumu. Díky jejím výsledkům se můžeme vyvarovat případným nedostatkům, které bychom pak těžko eliminovali.

Předvýzkum by měl být součástí každého výzkumného šetření. Cílem je obvykle zkoumat a prověřit obsah položek, jejich jasnost, srozumitelnost a jednoznačnost vyjádření, protože značná část cílové populace může být odlišná. Některé položené otázky mohou být přijatelné, ale pro někoho zcela iritující. Předvýzkum nám také ukáže, zdali je každá otázka jasně formulována a zdali každá odpověď správně předvídatelná (Disman, 2002, s. 122 - 123).

Předvýzkum jsem realizovala v roce 2012 v mateřské škole v Mostkovicích. Zjišťovala jsem, jestli dotazník naplňuje stanovené požadavky daného výzkumného šetření. Orientovala jsem se na obsahovou stránku, jestli jsou dané otázky v dotazníku pro respondenty dostatečně srozumitelné a jednoznačné. Dále jsem věnovala pozornost tomu, jestli naplňují stanovený cíl výzkumného šetření.

Z provedeného předvýzkumu vyplynula jistá specifika, která jsem respektovala při rekonstrukci následného dotazníku. Veškeré zjištěné okolnosti byly v novém šetření zohledněny a byla jim věnována dostatečná pozornost.

Dotazníkové šetření

Metoda dotazníkového šetření se řadí k velmi frekventovaným metodám získávání dat v pedagogickém výzkumu. Tato forma dotazování má celou řadu výhod, které ve výzkumu zohledňuji. Mezi největší výhody patří nízká nákladovost a vypracování dotazníků respondenty bez přímého působení mé osoby, čímž nedochází k ovlivňování získaných výsledků. Dotazníkové šetření jsem zvolila především proto, že umožňuje v poměrně krátkém čase získat velké množství potřebných informací. Je charakteristické tím, že je určeno pro hromadné získávání dat a je vždy standardizované (Disman, 2002, s. 125-127).

Samotný dotazník je tedy soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které respondenti odpovídají písemně (Chráska, 2007, s. 163).

Struktura a organizace dotazníkového šetření

Dotazník jsem sestavila pro účel naplnění cíle výzkumného šetření. Samotná podoba vychází z předem zmíněného předvýzkumu a z několika informačních zdrojů, ze kterých jsem čerpala potřebné informace. Veškerá získaná data z dotazníkového šetření budou zpracována pomocí grafického a tabulkového znázornění.

Empirická část je zakončena vyhodnocením výsledků daného šetření a následnou formulací návrhů a doporučení na možné změny. Konkrétní podoba zadaného dotazníku je uvedena v příloze č. 1.

Konstrukce dotazníku

Jak už jsem zmínila v úvodu, je důležité, aby daný dotazník byl strukturálně správně sestaven. Musí být vytvořen tak, aby zohledňoval, pro jaký okruh respondentů je určen. Otázky by měly být jednoduché, srozumitelné a přesné. Důležitá je také vhodná formulace, aby nedošlo k nesprávnému pochopení otázek

a k záměně jejích významu. Pro úspěch dotazníku je primární, aby se respondenti ochotně zapojili do výzkumného šetření, proto musíme dostatečně promyslet motivaci. Dotazník nesmí respondenta odradit svou rozsáhlostí, jednoduchost a přesnost nám dopomůže k rychlejšímu zpracování výsledků dotazníkového šetření. (Chráska, 2007, s. 169-170).

Dotazník zaměřený na nástroje rodinné politiky obsahuje 11 otázek, z toho 10 otázek je uzavřených a jedna částečně otevřená. Uzavřené otázky nabízejí soubor možných alternativ, ze kterých si respondenti vyberou vhodnou odpověď (Disman, 2002, s. 127). Otázku částečně otevřenou jsem zařadila do dotazníku z toho důvodu, protože potřebuji přesnější vymezení obsahu odpovědi. Tedy jaké nástroje rodinné politiky rodiny s dětmi předškolního věku znají a využívají. U uzavřených otázek jsem zvolila dvoustupňovou až osmistupňovou škálu odpovědí, abych získala co nejpřesnější informace.

První čtyři otázky (otázky číslo 1, 2, 3 a 4) jsem zaměřila na obecné, demografické údaje. Cílem je získat základní informace o respondentech. Patří sem pohlaví, věk nebo dosažené vzdělání. Následující otázky (otázka č. 5, 6, 7, 8 a 9) jsem orientovala na nástroje rodinné politiky směřující na pomoc rodinám s dětmi v předškolním věku. Poslední dvě otázky v dotazníku (otázka č. 10 a 11), se týkají informovanosti rodičů o nástrojích rodinné politiky, a jestliže město Prostějov nebo obec Mostkovice rodiče dostatečně informují.

5.3. Popis výzkumného souboru

Logika šetření založená na dotaznících, které respondenti vyplňují, spočívá v tom, že informace shromažďujeme od určité skupiny lidí, aby bylo možné zodpovědět výzkumné otázky. Je tedy nutné předem dostatečně promyslet, jakého typu respondentů se bude průzkum týkat. Dále je důležité ujasnit si počet

respondentů ve skupině a také jakým způsobem budeme požadovaná data sbírat (Punch, 2008, s. 52).

Výzkumné šetření je zaměřeno na využití nástrojů rodinné politiky na pomoc rodinám s dětmi. Za výzkumný soubor jsem zvolila rodiče, kteří vychovávají děti v předškolním věku, tedy děti ve věku od tří do šesti let. Orientovala jsem se na rodiče ve věku od 20 do 50 let žijících ve městě a na venkově. Danou věkovou škálu jsem zvolila především proto, že v dnešní době se hranice početí prvního dítěte zvyšuje. Svě šetření jsem záměrně orientovala, jak na rodiče žijící na vesnici, tak na rodiče, kteří vychovávají své děti ve městě. Svým výzkumem chci dále zjistit, jak se odráží rodinná politika v praktickém životě u těchto rodin a zda jsou nástroje rodinné politiky ve městě i na vesnici uplatňovány plošně a rovnoměrně.

Výběr respondentů

Výzkumné šetření bylo realizováno ve dvou mateřských školách. Jedna mateřská škola se nachází ve městě Prostějov a druhá v nedaleké obci Mostkovice. Pro účel a naplnění cíle výzkumného šetření, byli vybráni rodiče, kteří vychovávají děti v předškolním věku.

Velikost výzkumného souboru byla 115 respondentů. Rodiče ve věku od 20 do 50 let. Na tabulce číslo 4, vidíme strukturu výběrového souboru.

Tabulka č. 4: Struktura výběrového souboru

	Statutární město Prostějov	Obec Mostkovice
Žena	53	46
Muž	10	6
Počet respondentů celkem	63	52

Demografické údaje lokalit výzkumného šetření

V tabulce číslo 5. můžeme vidět základní demografické údaje vybraných lokalit výzkumného šetření, dále přibližný počet obyvatel a rozlohu v km². Tento typ znázornění jsem zvolila pro lepší přehlednost.

Tabulka č. 5: Vybrané demografické lokality výzkumného šetření

Město/Obec	Přibližný počet obyvatel ke dni 15. 4. 2013	Rozloha v km ²
Statutární město Prostějov	45 000	39,04 km ²
Obec Mostkovice	1528	8,33 km ²

Statutární město Prostějov

Statutární město Prostějov leží uprostřed Moravy, na jihozápadě Olomouckého kraje. Je největším městem regionu Prostějovsko a svojí rozlohou se řadí na čtvrté místo mezi pěti okresy Olomouckého kraje. Prostějov se přezdívá městem elegance a módy a stále je vyhledávanou lokalitou mladých lidí, kteří si zde staví svá nová obydlí a zakládají rodiny. Počet obyvatel se pohybuje kolem 45 000. Město a jeho okolí nabízí obyvatelům spoustu kulturních i společenských možností k aktivitě i k odpočinku (Kimlová, nedatováno, Vítá vás město Prostějov).

Obec Mostkovice

Obec Mostkovice patří pod Olomoucký kraj. Nachází se asi 6 kilometrů od města Prostějov v rekreační oblasti a v současnosti má asi 1528 obyvatel. V obci se nachází malotřídní základní škola spojená s mateřskou školou. Mostkovice nabízí svým obyvatelům různé služby (zdravotní, kulturní, sportovní střediska). Pro svoji polohu je obec vyhledávanou lokalitou pro cyklistiku, turistiku i relaxaci (Mostkovice, online).

5.4. Realizace výzkumného šetření

V této kapitole se budu věnovat samotné realizaci výzkumného šetření. Popíši, jakým způsobem proběhla distribuce a následná analýza dotazníkového šetření. V jakém období byl daný výzkum prováděn a jakým způsobem probíhalo zpracování doložených empirických dat.

Výzkumné šetření se uskutečnilo v průběhu roku 2013 v měsících leden – únor, v mateřských školách ve městě Prostějov a v obci Mostkovice. Realizaci výzkumného šetření předcházela pohovor a domluva s vedením mateřských škol, které mi dané výzkumné šetření museli nejprve povolit.

Jak už jsem výše uvedla, jako metodu výzkumného šetření jsem zvolila dotazník. Distribuce proběhla formou tištěných dotazníků, které byly rodičům rozdány. V úvodu dotazníku jsem rodiče v krátkém textu seznámila s jeho podstatou a požadavky, dále k jakým účelům bude sloužit a také jakým způsobem budou informace zpracovány, aby respondenti neměli obavy ze zneužití osobních dat. Rodiče byli seznámeni také se způsobem vyplňování, abych předešla vzniklým nejasnostem. Otázky jsem volila jednoduché a srozumitelně formulované, takže věřím, že vyplnění dotazníku nečinilo respondentům žádné větší problémy.

Při oslovování respondentů jsem využila nabídnuté pomoci učitelek mateřských škol. Rodiče měli dostatek času na promyšlení odpovědí a po vyplnění odevzdávali dotazníky do předem připravené schránky, která se nacházela na viditelném místě v mateřských školách, nejčastěji v dětské šatně, přístupné všem rodičům. Schránky s dotazníky jsem si osobně v mateřských školách vyzvedla. Tuto variantu jsem zvolila proto, abych nenarušovala průběh chodu mateřské školy.

5.5. Vyhodnocení výsledků dotazníkového šetření

Prostřednictvím dotazníkového šetření bylo vyplněno celkem 115 dotazníků. V mateřské škole v obci Mostkovice 52 dotazníků a v mateřské škole v Prostějově celkem 63 dotazníků. Z celkového počtu 115 vyplněných dotazníků byly vyřazeny 3 dotazníky, protože neodpovídaly stanoveným požadavkům. Dva dotazníky z mateřské školy v Mostkovicích a jeden z mateřské školy v Prostějově. Na některé otázky nebylo odpovězeno správně, proto nemohly být pro daný účel výzkumného šetření použity. Návratnost z celkového počtu 115 dotazníků byla 97 %.

Dotazníky byly vyhodnoceny postupně dle každé otázky zvlášť. Výsledky výzkumného šetření byly nejprve zaznamenány do předem připraveného záznamového archu a posléze byla veškerá empirická data přenesena do tabulek. Odpovědi byly rozděleny dle daných demografických oblastí, tedy na rodiče žijící ve městě Prostějov a v obci Mostkovice. Toto členění mi v rámci zpracování empirických dat umožnilo lepší orientaci a zjednodušilo mi práci při vyhodnocení dotazníkového šetření.

Výsledky dotazníkového šetření jsou níže zpracovány pomocí grafů a v některých případech také v tabulkách. Jsou uváděny v takovém pořadí, v jakém byly předloženy respondentům. Výsledky jsou vyjádřeny v absolutní četnosti (číselná podoba) a relativní četnosti, která je vyjádřena v procentech. Respondenti mohli volit jednu nebo více variant odpovědí na dané otázky dotazníkového šetření. Každá otázka je také následně analyzována a slovně okomentována.

Dotazník je obsahově rozdělen na dvě oblasti:

- **Oblast demografických údajů**
- **Oblast využití nástrojů rodinné politiky a informovanost rodičů**

Pro lepší přehlednost jsou i výsledky a analýza dotazníkového šetření zpracovány podle výše zmíněných oblastí. Výsledky realizovaného šetření mi také pomohli ověřit platnost stanovených hypotéz.

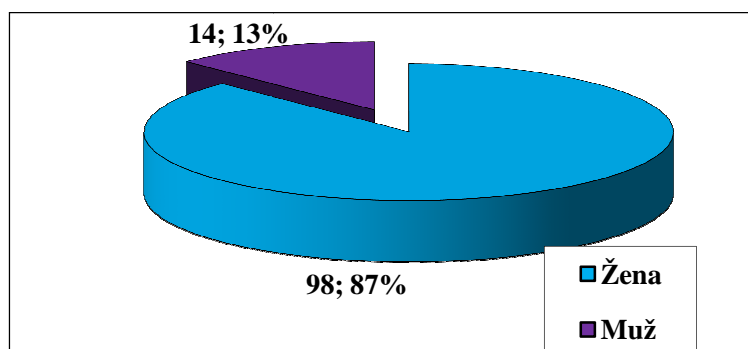
5.5.1. Oblast demografických údajů

Hlavním cílem první části dotazníku je získat obecnou charakteristiku a základní informace o výzkumném souboru. V našem případě o rodičích, kteří vychovávají děti v předškolním věku od 3 do 6 let ve městě Prostějov a v obci Mostkovice. Tato oblast obsahuje 4 obecné otázky, které jsou zaměřené na zjištění pohlaví a věku respondentů, jaké je jejich dosažené vzdělání nebo kolik vychovávají dětí v předškolním věku.

Vyhodnocení otázky číslo 1: Pohlaví

Na grafu číslo 2 můžeme vidět zastoupení respondentů podle pohlaví. Z celkového počtu 112 respondentů odpovídalo na dotazník 98 žen, tedy 87%. Mužská část je zastoupena 13 %.

Graf č. 2: Struktura respondentů podle pohlaví

Z grafu je patrné, že ve většině případů se dotazníkového šetření zúčastnily pouze ženy. Mužskou část, která se zapojila do výzkumného šetření, tvoří pouze 14 mužů.

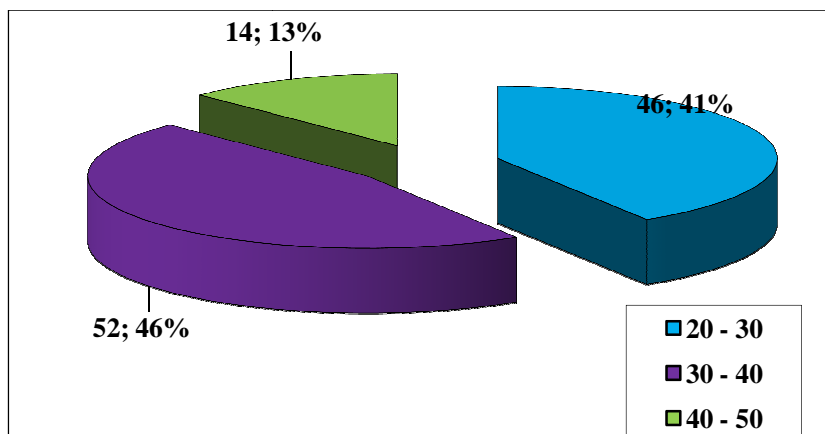
Vyhodnocení otázky číslo 2: Váš věk

Struktura respondentů podle věku, je názorně vyobrazena v grafu č. 3. Výzkumného šetření se zúčastnili respondenti ve třech věkových kategoriích.

V nejmenší míře je zastoupena skupina respondentů ve věku 40 – 50 let, která z celkového počtu 112 odpovídá celkem 14 respondentům, procentuálně zaujímá tato skupina 13 %. Následuje skupina respondentů ve věku 20 – 30 let, která odpovídá počtu 46, procentuálně zaujímá tato skupina 31 %.

Největší skupinu respondentů tvoří skupina ve středním věku 30 – 40 let, v počtu 52 respondentů. Procentuálně zabírá tato skupina víc, jak polovinu a to 46 % z celkového počtu 112 respondentů.

Graf 3: Struktura respondentů podle věku

Z grafu číslo 3 vyplývá, že nejvíce dětí v předškolním věku mají rodiče ve věkové kategorii 20 - 30 a 30 - 40 let. Předpokládáme, že obě tyto věkové kategorie zažívají nejaktivnější životní období. Právě toto období, je doba,

kdy si rodiny zakládají své prokreační rodiny³. Ve většině případů mají rodiče ukončené vzdělání a snaží se žít svůj život, být ekonomicky a sociálně nezávislí. Vzhledem k tomu, že rodina má, i mezi jinými, splňovat funkci reprodukční, tak je to období, kdy se mladí rodiče rozhodnou pro rodičovství.

Kategorie ve věku od 40 do 50 let, tvoří nejmenší procento respondentů. I když rodičovství v této věkové kategorii je poměrně vzácné, přesto se s takovými případy setkáváme. Většinou už tyto rodiny mají jedno nebo dvě děti starší, odrostlé, mnohdy až dospělé. Rodiče však mají pocit, že se stále potřebují o někoho starat a často je toto důvodem pořídit si dítě v pozdějším věku. Jedna respondentka z okruhu mých známých, která se výzkumu také zúčastnila, patří právě do kategorie starších maminek (ve věku 45 let), která se rozhodla pro další rodičovství právě z důvodů pocitu tzv. syndromu opuštěného hnízda⁴. Vzhledem k tomu, že je tato rodina po ekonomické stránce na vyšší úrovni, je schopna se o dítě materiálně postarat, aniž by musela využívat vybraných nástrojů rodinné politiky, ale tento případ je ojedinělý. A jak už jsem výše uvedla rodičů ve věku od 40 do 50 let je stále malé procento.

Vyhodnocení otázky číslo 3: Vaše dosažené vzdělání

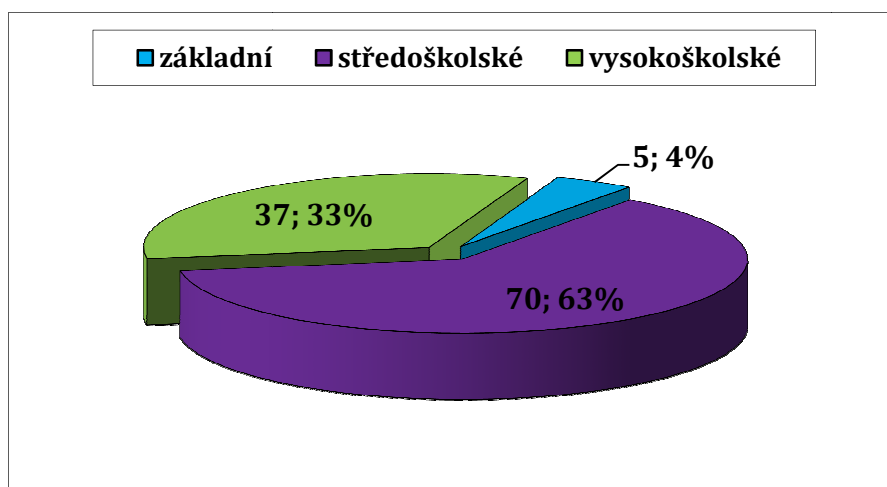
Na grafu č. 4 je vyobrazená struktura respondentů podle stupně dosaženého vzdělání. Z výsledků je zřejmé, že největší skupinu tvoří rodiče se středoškolským vzděláním. Z celkového počtu tvoří skupinu 70 respondentů (63%). Druhou skupinu tvoří rodiče s vysokoškolským vzděláním, kteří procentuálně zabírají 33% ze všech dotazovaných. Nejmenší skupinu tvoří rodiče se vzděláním základním. Z daného výzkumného šetření zahrnuje tato skupina pouze 5 respondentů (4%) z toho 3 ženy a 2 muži.

---

³ Dle Jandourka (2007, s. 207) považujeme za prokreační rodinu tu, která vzniká zpravidla manželstvím a ve které se rodí děti.

⁴ Jakabčic (2002, s. 61) hovoří o syndromu opuštěného hnízda jako o stavu, který může vzniknout u rodičů, zejména u matek, v období starší dospělosti, když starší děti odcházejí z domova.

Graf 4: Struktura respondentů podle stupně dosaženého vzdělání

Na základě dotazníkového šetření jsem zjistila, že reprodukci ovlivňuje také vzdělání rodičů, zejména u žen (matek).

Vysokoškolsky vzdělaní rodiče mají ve většině případů pouze jedno dítě, na rozdíl od rodičů se základním nebo středoškolským vzděláním. Vycházím také z výsledků doložených u otázky č. 4 (Počet dětí v předškolním věku) viz níže.

Vzdělaní rodiče pravděpodobně nejdříve řeší svůj osobní kapitál, kariérní růst a materiální zabezpečení, aby dítě přivedli do předem připraveného prostředí, ve kterém se budou moci věnovat výchově a vzdělávání svého potomka.

Oproti tomu se zde objevuje skupina rodičů se vzděláním středoškolským nebo jen základním, kde se počet dětí zvyšuje. Zde vycházím z toho, že rodiče po dokončení středoškolského vzdělání dále ve studiu nepokračují a proto se orientují právě na početí svých prvních potomků.

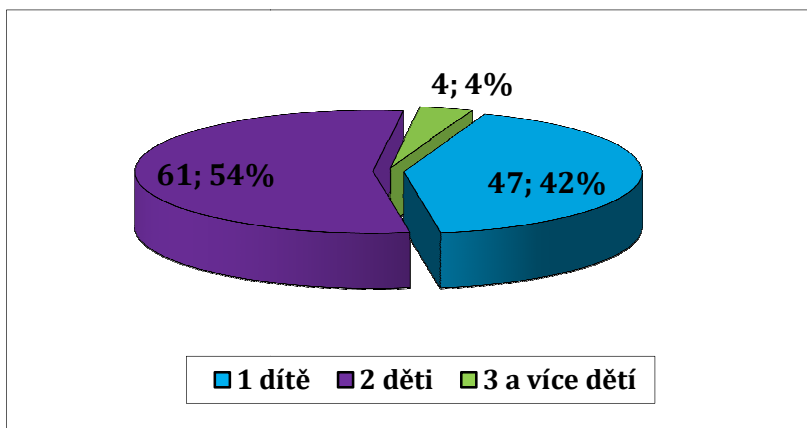
Vyhodnocení otázky číslo 4: Počet dětí v předškolním věku

Na základě dotazníkového šetření jsem zjistila, že největší skupinu tvoří respondenti, kteří mají dvě děti v předškolním věku. Na grafu č. 5 vidíme, že do této

skupiny patří 61 respondentů, procentuálně tvoří víc jak polovinu (54 %) z celkového počtu.

Rodičů, kteří mají pouze jedno dítě, je celkově 47 (42 %). Pouze u 4 případy, se objevili rodiče, kteří vychovávají 3 děti v předškolním věku, zaujímají pouze 4 % z celkového počtu.

Graf č. 5: Struktura respondentů podle počtu dětí ve věku od 3 do 6 let

Na tabulce č. 6 vidíme, kolik dětí mají rodiče s různým stupněm vzdělání a zdali to ovlivňuje také reprodukci dětí.

Tabulka č. 6 : Počet dětí dle dosaženého stupně vzdělání

	Rodiče s vysokoškolským vzděláním	Rodiče se středoškolským vzděláním	Rodiče se základním vzděláním
1 dítě	24 (65%)	20 (29%)	3 (60%)
2 děti	13 (35%)	47 (67%)	1 (20%)
3 a více	0 (0%)	3 (4%)	1 (20%)
Celkem (100%)	37	70	5

První skupina respondentů jsou rodiče s vysokoškolským vzděláním. Z tabulky č. 6 vyplývá, že celkem 65 % z těchto rodičů mají ve většině případů pouze jedno dítě v předškolním věku. Zbývá část jsou rodiče, kteří vychovávají 2 děti.

Na tabulce také můžeme vidět, že rodiče v této skupině nemají v žádném případě víc, jak 2 děti. Oproti tomu ve skupině rodičů se středoškolským vzděláním má z celkového počtu víc jak polovina dětí dvě (67%). Celkem 20 rodičů (29%) vychovává jedno dítě. Rodičů, co vychovávají více, jak dvě děti jsou pouhá 4%.

Skupina respondentů se základním vzděláním vychovávají ve třech případech jedno dítě. Dvě, tři a více dětí se objevilo pouze u dvou rodičů.

5.5.2. Oblast využití nástrojů rodinné politiky a informovanost rodičů

Druhá část dotazníkového šetření se týká využití nástrojů rodinné politiky respondenty v daných demografických oblastech, a jakým způsobem jsou o nich informováni.

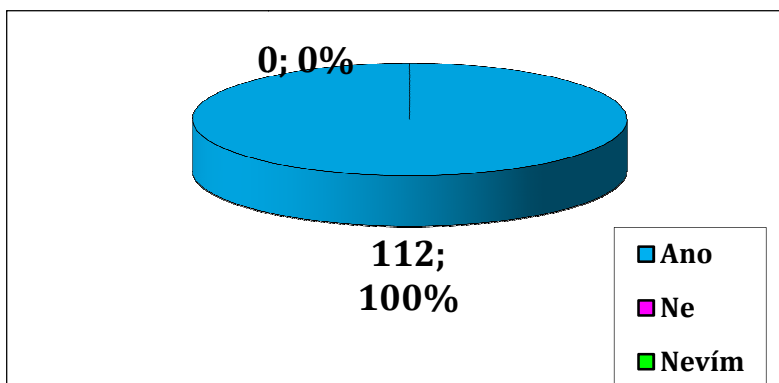
Prostřednictvím dotazníkového šetření jsem chtěla zjistit, jestli rodiče znají některá opatření směřující na pomoc rodinám s dětmi, popřípadě, která využívají. Dále se zaměřuji na samotné rodiče, kteří vychovávají děti v předškolním věku, a v souvislosti s tím se zajímám o to, jakou formu podpory a pomoci ze strany státu, obce nebo zaměstnavatele by uvítali a která by také podstatně zvýšila kvalitu jejich života a života jejich dětí. Poslední otázky jsou zaměřeny na to, kde a jakým způsobem respondenti získávají informace týkající se podpory a pomoci rodinám s dětmi a jestli je město nebo obec dostatečně informují o možnostech využití daných opatření.

Výsledky dotazníkového šetření jsou zpracovány pomocí grafů a v některých případech jsou pro lepší orientaci zobrazeny ještě s pomocí tabulek. Stejně jako u oblasti demografických údajů jsou respondenti rozděleni podle výše zmíněných demografických oblastí.

Vyhodnocení otázky číslo 5: Znáte nějaká opatření státu, která směřují na pomoc rodinám s dětmi?

Strukturu respondentů dle míry informovanosti ohledně opatření, která směřují na pomoc rodinám s dětmi, můžeme vidět na grafu číslo 6. Z grafu je dostatečně zřejmé, že všichni respondenti odpověděli na otázku kladně a zaujímají tedy stoprocentní většinu všech respondentů. Z dotazníkového šetření vyplývá, že všichni rodiče znají alespoň některá opatření státu, která směřují na pomoc rodinám s dětmi.

Graf č. 6: Znáte nějaká opatření státu, která směřují na pomoc rodinám s dětmi?

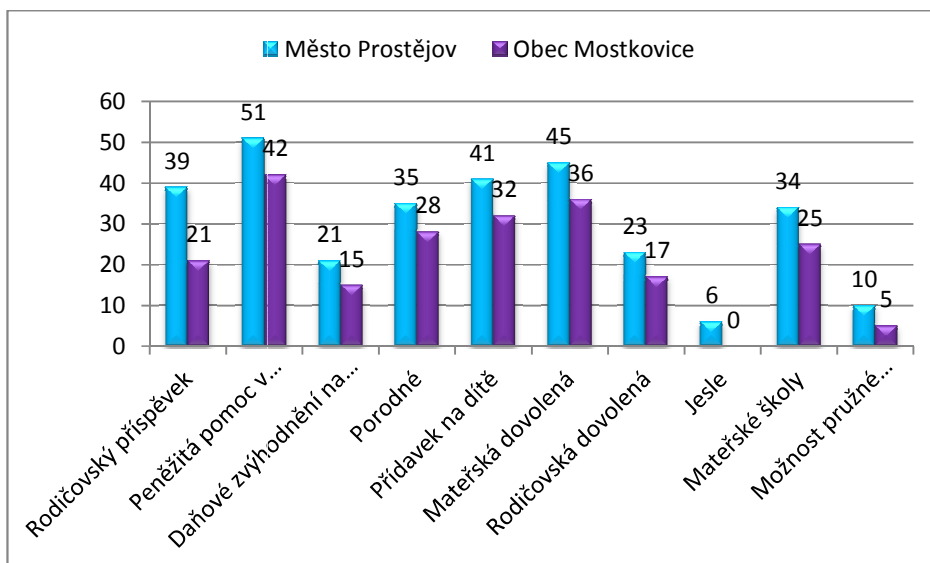

V případě kladné odpovědi měli respondenti možnost svou odpověď upřesnit doplňující podotázkou a konkretizovat, o která opatření se jedná, případně, která využili nebo stále využívají.

Jednotlivé odpovědi rodičů jsou vyobrazené v grafu č. 7 a jsou rozděleny podle daných demografických oblastí.

Rodiče ve většině případů uváděli základní finanční nástroje rodinné politiky a opatření směřující pro podporu rodiny v rámci slučitelnosti profesních a rodičovských rolí, kam mimo jiné řadíme například mateřskou a rodičovskou dovolenou. V odpovědích se objevovaly nejrůznější kombinace jednotlivých variant odpovědí.

Graf č. 7: Využití nástrojů rodinné politiky rodiči v Prostějovském regionu

Graf č. 7 znázorňuje, jaké typy nástrojů rodinné politiky uvedli respondenti v daném dotazníkovém šetření. Nejvíce rodiče uváděli právě finanční podporu rodiny. Řadíme sem rodičovský příspěvek, který uvedlo celkem 60 rodičů (53%), peněžitou pomoc v mateřství uvedlo 93 rodičů (83%), přídavek na dítě se objevil u 73 rodičů (65%). Varianta daňového zvýhodnění na dítě, uvedlo celkem 36 rodičů (32%). Porodné uvedlo 63 rodičů (56%).

V rámci podpory rodiny ve slučitelnosti profesních a rodičovských rolí se v dotazníku objevovala mateřská dovolená, kterou uvedlo 81 rodičů (72%), rodičovská dovolená se objevila u 40 rodičů (35%). Celkem 59 rodičů (53%) uvedlo právě mateřské školy. Nejméně uvedli rodiče využití služby pro péči o dítě do tří let věku, kam řadíme právě jesle. Z dotazníku vyplynulo, že se jedná pouze o 6 rodičů z města Prostějov. Z toho, 4 rodiče s vysokoškolským vzděláním a 2 rodiče se vzděláním středoškolským. Dle mého názoru, se rodiče k tomuto kroku mohli rozhodnout například proto, že oba rodiče jsou buď podnikatelé a tudíž velmi pracovně vytížení. Nebo se nabízí druhá varianta, že má žena natolik výhodné zaměstnání s kariérním postupem, že o tuto pracovní pozici nechce přijít, a proto se rodiče rozhodnou využít právě služeb jeslí.

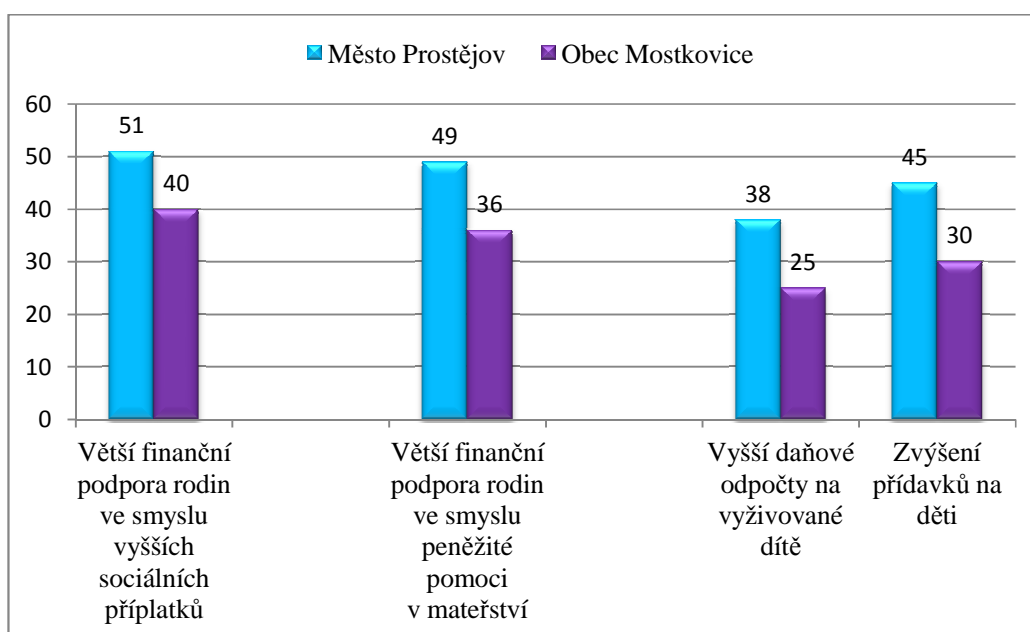
Další varianta odpovědi byla také možnost pružné pracovní doby, kterou uvedlo celkem 15 rodičů, procentuálně však tato skupina zaujímá pouze 13%.

Vyhodnocení otázky č. 6: Jaká forma podpory a pomoci rodinám s dětmi ze strany státu by zvýšila kvalitu života vaší rodiny?

U otázky číslo 6 měli respondenti na výběr ze čtyř možných odpovědí. U každé otázky mohli rodiče volit buď jednu, nebo více variant odpovědí, podle toho s čím se ztotožňují.

Na grafu č. 8 vidíme, jaké varianty odpovědí respondenti volili v jednotlivých demografických oblastech.

Graf č. 8: Jaká forma podpory ze strany státu by zvýšila kvalitu života rodin s dětmi.

Větší finanční podporu rodin ve smyslu vyšších sociálních příplatků volilo celkem 91 rodičů (81%) z toho 51 rodičů z Prostějova a 40 rodičů z Mostkovic. Zvýšení peněžité pomoci v mateřství uvedlo celkem 85 rodičů (75%), 49 rodičů z Prostějova a 36 rodičů z Mostkovic. Zvýšení daňových odpočtů na vyživované dítě

zvolilo celkem 63 rodičů (56%), 38 rodičů z Prostějova a 25 rodičů z Mostkovic. Poslední skupinou jsou rodiče, kteří volili možnost zvýšení přídavků na dítě, celkem volilo tuto možnost 75 rodičů (67%), 45 rodičů z Prostějova a 30 z Mostkovic.

Z daného dotazníkového šetření je také zřejmé, že průměrně volil rodič tři možné varianty odpovědí.

Vyhodnocení otázky č. 7: Jakou formu podpory a pomoci rodinám s dětmi byste uvítali ze strany obce/města?

U otázky číslo 7 měli respondenti možnost vybírat ze čtyř odpovědí. V tabulce číslo 7 jsou vyobrazené jednotlivé odpovědi respondentů. Tedy jaká konkrétní forma pomoci by rodičům a jejich dětem zlepšila podmínky jejich života v místě bydliště.

Tabulka č. 7: Forma podpory ze strany města/obce

Odpověď	Statutární město Prostějov	Obec Mostkovice
A: Zlepšení infrastruktury, dostupné bydlení	35	35
B: Vybavení pro děti (dětské hřiště a jeho vybavení)	21	40
C: Zřízení mateřského centra	45	23
D: Lepší kontakt s představiteli obce/města a větší vzájemná informovanost	50	43

Jak dokládá tabulka č. 7, největší skupinu z obou demografických oblastí tvoří rodiče, kteří by pro lepší situaci a uspokojení potřeb jejich rodiny uvítali zlepšení celkové komunikace. Význam vidí také v předávání informací mezi představiteli města/obce a samotnými rodiči, v rámci podpory a pomoci rodinám s dětmi.

Z celkového počtu 112 respondentů tuto odpověď volilo 93 rodičů, procentuálně zaujímá tato skupina 83% (ze všech respondentů).

Ve městě Prostějov byla jako druhá nejvíce označovaná varianta zřízení mateřského centra, kterou volilo 45 rodičů (73%). Celkem 35 rodičů (56%) by uvítalo zlepšení infrastruktury, popřípadě zlepšení dostupnosti bydlení. Nejméně rodiče označovali variantu odpovědi vybavení pro děti, kterou volilo 21 rodičů. Předpokládám, že ve městě Prostějov je dostatek vybavení pro volný čas dětí.

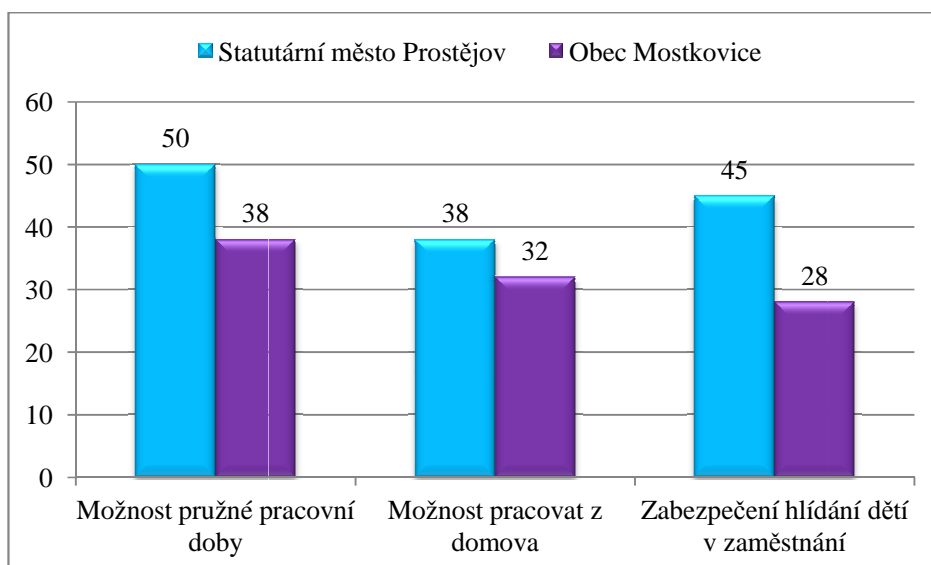
V obci Mostkovice byla naopak jako druhá nejvíce volená forma podpory právě vybavenost dětského hřiště pro relaxační vyžití. Tuto variantu volilo celkem 40 rodičů (80%). Předpokládám, že oproti Prostějovu obec Mostkovice nenabízí dostatek míst pro trávení volného času dětí. Jako třetí označili rodiče zlepšení infrastruktury a zajištění dostupného bydlení, celkem tuto možnost volilo 35 rodičů (70%). Podobně volili rodiče v případě odpovědi za C (zřízení mateřského centra), celkem tuto možnost volilo 23 rodičů (46%).

Vyhodnocení otázky č. 8: Jakou formu podpory a pomoci rodinám s dětmi byste uvítali ze strany zaměstnavatele?

Na základě otázky č. 8 jsem zjišťovala, jakou formu podpory by respondenti uvítali ze strany svého zaměstnavatele. Tedy jaký druh pomoci by ulehčil rodičům sloučit profesní a rodičovskou roli.

Rodiče vybírali ze tří variant odpovědí a stejně tak, jak u předchozích otázek, mohli vybírat více variant odpovědí.

Graf č. 9: Podpora rodin ze strany zaměstnavatele

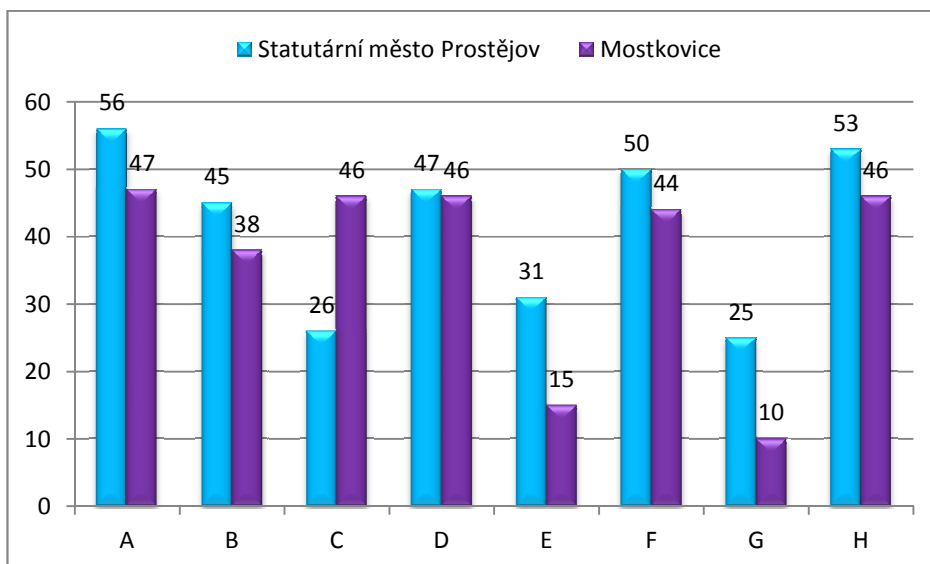
Na grafu číslo 9 vidíme, že nejvíce by rodiče volili možnost pružné pracovní doby, tuto variantu volilo celkem 88 rodičů (78% z celkového počtu). Jakou druhou možnost uváděli rodiče zabezpečení hlídání dětí v zaměstnání. Takovou formu podpory by uvítalo celkem 73 rodičů (65%). Z grafu je patrné, že tuto možnost volilo více rodičů ve městě Prostějov. Předpokládám, že rodiny žijící na vesnici mohou více využívat své příbuzenstvo (prarodiče a praprarodiče aj.), ale ve většině případů je to ovlivňováno i věkem rodičů i prarodičů. Vzhledem k tomu, že se neustále prodlužuje hranice odchodu do důchodu, nemají mladí rodiče jinou možnost, než využít předškolních zařízení nebo právě zmíněnou formu zabezpečení hlídání dětí v zaměstnání. Výběr varianty mít možnost pracovat z domova uvedlo celkem 70 rodičů (63%).

Vyhodnocení otázky č. 9: Označte opatření, se kterým souhlasíte a chtěl/a byste aby se zavedla?

V rámci otázky číslo 9 jsem se zabývala tím, jakou formu podpory a pomoci by respondenti do budoucna uvítali. Celkově měli na výběr z osmistupňové škály odpovědí, kde opět mohli volit jednu nebo více možných odpovědí.

Na grafu č. 10 vidíme, jaká opatření na podporu a pomoc rodinám s dětmi respondenti volili. Opět jsou v grafu vyobrazení respondenti podle daných demografických oblastí.

Graf č. 10: Výběr opatření na podporu a pomoc rodinám s dětmi

Variantu odpovědi A (Snížení daní pro osoby s nezaopatřenými dětmi) volilo 56 rodičů z Prostějova a 47 rodičů z obce Mostkovice. Celkem tuto odpověď volilo 92% všech rodičů.

Odpověď B (Zvýšení počtu jeslí) volilo celkem 74 % všech rodičů. Více tuto možnost volili rodiče z Prostějova, celkem 45 a v Mostkovicích 38 rodičů. U této odpovědi vycházím také z toho, že ve městě Prostějov je pouze jedno zařízení pro děti do tří let právě jeslí a v obci Mostkovice takové zařízení vůbec není.

Odpověď C (Zvýšení počtu mateřských škol) volili z velké části právě rodiče z obce Mostkovice, celkem 46 rodičů (92%). Předpokládám, že tuto variantu volili proto, že v Mostkovicích je pouze jedna mateřská škola, která neodpovídá ani tak kapacitně a už vůbec ne poptávce rodičů a jejich dětí. Oproti tomu v Prostějově je několik mateřských škol, ze kterých mohou rodiče vybírat a možná proto tuto variantu volilo pouze 26 rodičů.

Variantu D (Podpora pružné pracovní doby nebo zkrácených úvazků pro rodiče s malými dětmi) uvedlo v obou případech téměř totožný počet rodičů. Celkem tuto odpověď volilo 93 rodičů (83%), což se prokázalo také i v otázce číslo 8, kde právě možnost pružné pracovní doby volilo nejvíce rodičů.

Možnost společného zdanění manželů (odpověď E) by využilo celkem 41% procent rodičů, z toho 31 rodičů z města Prostějov a 15 rodičů z obce Mostkovice. Zvýšení rodičovského přídatku na děti (odpověď F), by uvítalo celkem 94 rodičů (84%).

Nejméně uváděli rodiče variantu odpovědi G (Provozování družiny u každé základní školy), celkem 35 rodičů (31%). Předpokládáme, že tuto službu základní školy poskytují a je jich dostatek v obou demografických oblastech.

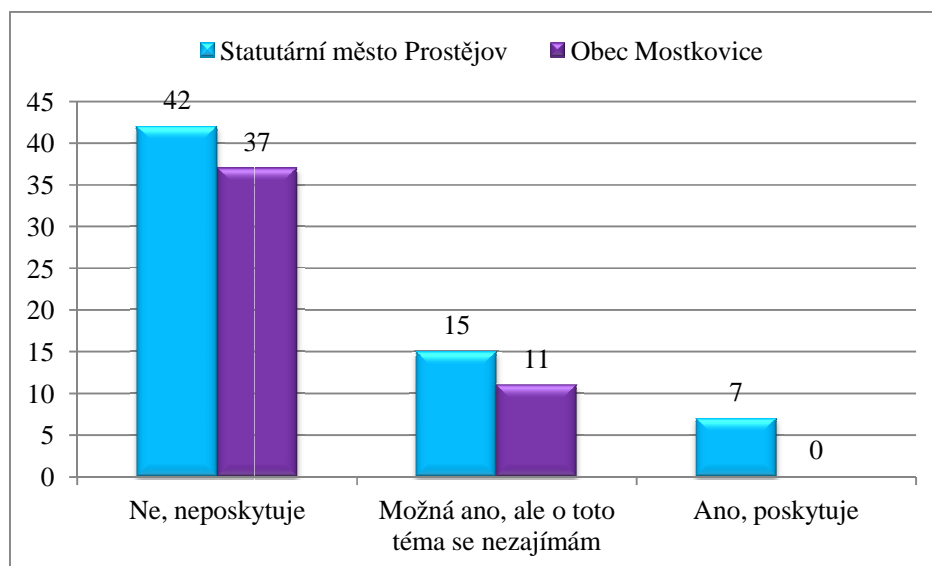
Poslední varianta byla odpověď poskytování bezúročné novomanželské půjčky (odpověď H), kterou volilo celkem 99 rodičů (88% z celkového počtu).

Vyhodnocení otázky č. 10: Poskytuje Vám město/obec dostatečné informace o podpoře rodin s dětmi?

Na základě výzkumného šetření jsem chtěla zjistit, zdali město Prostějov a obec Mostkovice dostatečně informují rodiny o nástrojích rodinné politiky a jestli mají rodiny dostatek informací a o opatřeních a výhodách, které mohou v rámci výchovy a zajištění svých dětí využít.

Na grafu číslo 11 jsou vyobrazené odpovědi rodičů.

Graf č. 11: Poskytuje Vám město/obec dostatečné informace o podpoře rodin s dětmi

Na základě grafu č. 11 lze konstatovat, že ve většině případů volili rodiče variantu za A (Ne, neposkytuje) Tedy, že město/obec nedostatečně informují rodiče s dětmi o možnostech nástrojů rodinné politiky. Z celkového počtu 112 respondentů odpovědělo 79 rodičů, z toho 42 z města Prostějov a 37 z obce Mostkovice. Procentuálně zabírají tito rodiče celkově 71%.

Celkem 26 rodičů (23% z celkového počtu) odpověděli na otázku výběrem varianty odpovědi za B (Možná ano, ale o toto téma se nezajímám). Z této odpovědi vyplývá, že rodiče neví, jestli obec nebo město rodiče informují o nástrojích rodinné politiky a proto se ani o toto téma v podstatě nezajímají.

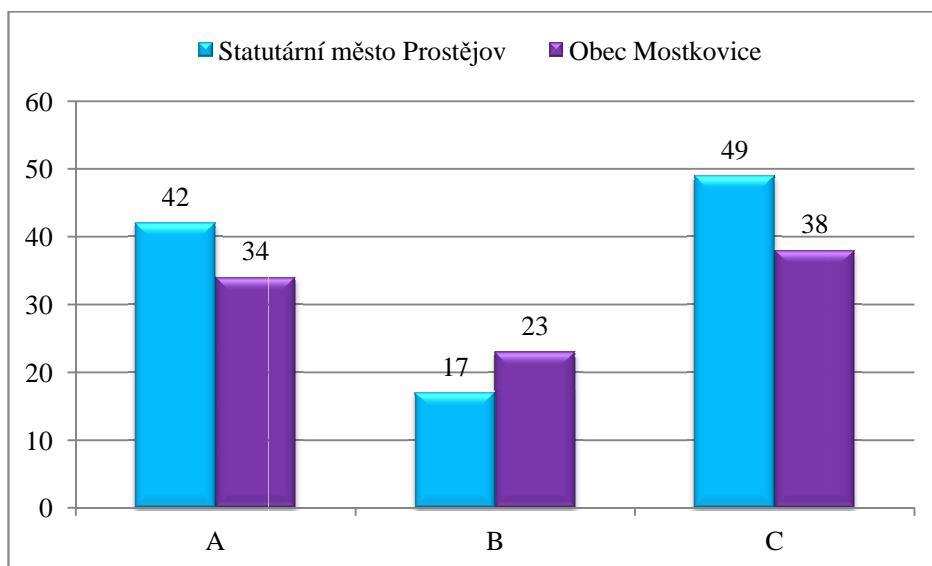
Variantu odpovědi za C (Ano, poskytuje) vybralo pouze 7 respondentů, tedy 6% všech dotazovaných rodičů. V případě, že rodiče zaškrtnou odpověď „ANO“, měli vybrat, jakým způsobem je město/obec o daných opatřeních na podporu rodiny informuje. Na výběr měli ze tří možných odpovědí. První se týkala propagace

nástrojů rodinné politiky prostřednictvím úředních desek v místě pobytu, dále v rámci místního tisku nebo varianta odpovědi, že si informace najdou rodiče sami v nejrůznějších informačních brožurách. Většina rodičů se ztotožnila s variantou, že informace najdou na úředních deskách a v místním tisku.

Vyhodnocení otázky č. 11: Odkud čerpáte informace týkající se podpory a pomoci rodinám s dětmi?

Otázka č. 11 se zaměřuje na to, kde jinde respondenti získávají informace o podpoře rodin s dětmi. Respondenti vybírali ze tří variant odpovědí. Výsledky jsou zaznamenány a graficky znázorněny v grafu č. 12.

Graf č. 12: Způsob informovanosti rodičů ohledně nástrojů rodinné politiky.

Variantu odpovědi A (Obrátím se na rodinu, přátele, popřípadě se informuji v rodinách, které využívají některou formu podpory) volilo celkem 76 respondentů (68% z celkového počtu), 42 rodičů z města Prostějov a 34 rodičů z obce Mostkovice. Variantu B (Kontaktuji některou ze sociálních služeb či organizaci, která mi může

informace poskytnout (např. Úřad práce.) volilo nejméně rodičů (35%) z celkového počtu respondentů.

Možnost získání informací, týkající se podpory rodin s dětmi s pomocí využití internetu (odpověď C) volilo celkem 87 rodičů, procentuálně zabírá tato skupina celkem 78%. Domnívám se, že tuto variantu volí také z důvodu jejich časové tísně a pracovní vytíženosti. Pokud jsou informace z internetu dostupné, mohou si je tímto způsobem zjistit mnohem rychleji a jednodušeji.

5.6. Diskuse a shrnutí výsledků zaměřených na oblast demografických údajů

Oblast demografických údajů popisuje a charakterizuje výzkumný soubor, v našem případě rodiče, kteří vychovávají děti v předškolním věku v letech od 3 do 6 let, žijících ve dvou demografických oblastech. Výzkumné šetření probíhalo ve městě Prostějov a v obci Mostkovice.

Otázky číslo 1, 2, 3 a 4 popsaly výzkumný soubor, v našem případě rodiče, kteří vychovávají děti v předškolním věku. Otázky charakterizovaly respondenty podle pohlaví, věku, dosaženého vzdělání a podle počtu dětí v předškolním věku.

Dotazníkového šetření se ve většině případů zúčastnily převážně ženy (87%). Průměrný věk respondentů se pohyboval od 20 do 40 let. Z dotazníkového šetření také vyplynulo, že většina respondentů mají ukončené středoškolské vzdělání (63%), rodiče se základním a vysokoškolským vzděláním tvoří poměrně menší skupinu respondentů (38% z celkového počtu).

Vyhodnocení otázky číslo 4 ukázalo, že v průměru rodiče s vysokoškolským vzděláním vychovávají jedno dítě v předškolním věku. Rodiče se vzděláním středoškolským mají ve většině případů děti 2.

5.7. Diskuse a shrnutí výsledků oblasti využití nástrojů rodinné politiky a informovanost rodičů

Druhá část dotazníkového šetření vytváří ucelený pohled na problematiku využití nástrojů rodinné politiky v Prostějovském regionu. V úvodu výzkumného šetření jsem stanovila výzkumnou otázku a v závislosti na ní jsem stanovila dvě hypotézy. Prostřednictvím vyhodnocení dotazníkového šetření bude potvrzena nebo naopak vyvrácena platnost daných hypotéz.

Cílem druhé části dotazníkového šetření bylo zjistit, zdali rodiče znají některá opatření státu na podporu a pomoc rodinám s dětmi a které popřípadě využili nebo stále využívají. A jakou formu podpory by rodiče uvítali ze strany města, obce nebo zaměstnavatele. Informovanost rodičů se pak týkala toho, jestliže město Prostějov a obec Mostkovice poskytují rodičům dostatečné informace o podpoře rodin s dětmi a odkud rodiče čerpají informace týkající se nástrojů rodinné politiky.

Z daného výzkumného šetření jsem došla k mnoha zjištěním a závěrům.

Potvrzení či vyvrácení hypotéz

H1: *Rodiče dětí předškolního věku znají a využívají některá opatření, která směřují na pomoc rodinám s dětmi.*

Na základě výsledků dotazníkového šetření lze konstatovat, že rodiče znají a využívají některá opatření státu, která směřují na pomoc rodinám s dětmi. Vyhodnocení odpovědí na otázku číslo 5 prokázalo, že všichni rodiče znají opatření směřující na pomoc rodinám s dětmi. Z celkového počtu 112 respondentů všichni odpověděli na otázku kladně. V případě, že rodiče odpověděli na otázku kladně, měli specifikovat, o jaká opatření se jedná, popřípadě která využívají. Nejvíce se v odpovědích objevovaly finanční nástroje rodinné politiky,

konkrétně v podobě rodičovského příspěvku, peněžité pomoci v mateřství, nebo přídatku na dítě, který se objevoval v odpovědích u 65 % rodičů. V jiných případech se objevovala opatření směřující pro podporu rodiny v rámci slučitelnosti profesních a rodičovských rolí, kam mimo jiné řadíme například mateřskou dovolenou, kterou volilo celkem 81 rodičů nebo rodičovskou dovolenou.

Další oblast šetření byla zaměřena na to, jakou formu podpory by rodiče uvítali ze strany města, obce nebo zaměstnavatele. V rámci sladění profesních a rodinných rolí rodiče nejvíce uváděli možnost pružné pracovní doby, celkem tuto odpověď uvedlo 102 rodičů (91%). Situaci rodiny by také zlepšil především lepší kontakt s představiteli obce a následná informovanost v rámci nástrojů rodinné politiky, tuto možnost uvádělo celkem 83% všech dotazovaných rodičů.

Na základě výše uvedených výsledků lze konstatovat, že **hypotéza číslo 1**, ve které předpokládám, že rodiče znají a využívají některá opatření na pomoc rodinám s dětmi, **je platná.**

H2: *Město/obec nedostatečně informuje rodiče dětí předškolního věku o opatřeních směřujících na pomoc rodinám s dětmi.*

Oblast zaměřující se na informovanost rodičů o nástrojích rodinné politiky se orientovala na zjištění, zdali jsou respondentům poskytované dostatečné informace o podpoře rodin s dětmi. Popřípadě kde jinde čerpají informace týkající se nástrojů rodinné politiky.

Na základě výsledků dotazníkového šetření, konkrétně u otázky číslo 10, lze konstatovat, že město Prostějov popřípadě obec Mostkovice nedostatečně informují rodiče o opatřeních na pomoc rodinám s dětmi. Celkem 79 rodičů (71%) uvedlo, že nejsou dostatečně informovaní, což je více jak polovina všech respondentů. Pouze 7 rodičů (6%) uvedlo, že jsou informováni. Jako možnou variantu toho, kde jsou jim informace poskytovány, uvedli místní tisk a úřední desky. Zbylých 23% rodičů odpověděli na otázku, že v podstatě se o toto téma nezajímají,

takže ani neví, zda město nebo obec rodiče informuje. Z čehož usuzuji, že kdyby byla příslušná informovanost dostačující, tuto možnost by vůbec nevolili. Špatná informovanost a poskytování informací se mi potvrdila také u otázky číslo 7, kde se respondenti vyjádřili k tomu, jakou formu podpory by uvítali ze strany města nebo obce. Nejvíce rodičů (89%) volilo právě odpověď zlepšení kontaktu s představiteli obce a větší informovanost.

V souvislosti s tím jsem se také zajímala, kde jinde rodiče hledají informace o podpoře rodiny s dětmi. Na základě výsledků otázky číslo 11 jsem zjistila, že ve většině případů se rodiny obracejí na okruh svých známých nebo se informují v rodinách, které některou formu podpory využívají nebo sami hledají informace s pomocí internetu.

Na základě výsledků dotazníkového šetření, lze tedy říci, že v dané demografické oblasti jsou stále ještě velké nedostatky a mezery týkající se informovanosti rodičů a mladých lidí. Tímto zjištěním jsem také potvrdila **platnost hypotézy číslo 2.**

ZÁVĚR

Rodinu stále považujeme za základní stavební kámen společnosti. Rodina je důležitým prostorem, kde se rodí a stabilizuje lidský potenciál a vyvíjí se v ní naše budoucí generace. O dnešní rodině často slyšíme jako o rodině oslabené. Mění se podoba rodiny, mění se hodnoty rodiny, do popředí se dostává individualita jedince a uspokojování jeho potřeb. Roli rodičovské začíná konkurovat role profesní. Právě s rodinou úzce souvisí rodinná politika, která je součástí politiky sociální a která je orientována na člověka, jeho vývoj, životní podmínky a kvalitu života. Právě tyto podmínky jsou nejvíce ovlivňovány v rodině. Oslabená rodina, je předmětem hledání takových opatření, která budou podporovat právě rodiny s dětmi. Rodinná politika pomáhá rodinám prostřednictvím nástrojů rodinné politiky, které mají umožnit stabilní fungování rodiny.

Cílem diplomové práce bylo prozkoumat nástroje rodinné politiky a využití těchto nástrojů v praxi v Prostějovském regionu. Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. V teoretické části diplomové práce jsem se zabývala vymezením rodiny, která je nepostradatelnou součástí celé společnosti. Vymezila jsem základní charakteristiku rodiny, její funkce a pojetí rodiny v tradiční společnosti a přechod k dnešnímu modernímu až postmodernímu vymezení rodiny. Třetí kapitola je věnovaná sociální politice, definuji její podstatu a charakteristiku a místo, které zaujímá ve společnosti. Větší pozornost jsem věnovala tématu rodinné politiky, jakožto stěžejní součásti politiky sociální. Vymezila jsem základní charakteristiku, pojetí a cíl rodinné politiky. Podrobněji jsem charakterizovala základní opatření, která směřují na pomoc a podporu rodinám s dětmi.

Praktická část následuje po náhledu do části teoretické. Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zjistit, zdali rodiče, kteří vychovávají děti v předškolním věku, znají některá opatření státu, která směřují na pomoc rodinám s dětmi, popřípadě, které využívají nebo využili. Kládla jsem si také otázku,

jestli město Prostějov a obec Mostkovice poskytují rodičům dostatek informací o podpoře rodin s dětmi.

Při realizaci vlastního výzkumného šetření jsem se přiklonila ke kvantitativnímu výzkumu, a jako metodu jsem zvolila dotazníkové šetření. Výzkumný vzorek byl tvořen 112 respondenty. Data jsem získávala od rodičů ve věku od 20 do 50 let, kteří vychovávají děti v předškolním věku. Na základě výzkumného šetření lze konstatovat, že rodiče v Prostějovském regionu znají a využívají některá opatření pro podporu rodin s dětmi. Domnívám se, že nástroje rodinné politiky jsou v Prostějovském regionu poměrně rovnoměrně rozšířené, avšak propagace je nedostačující, jak ve městě Prostějov, tak v obci Mostkovice.

Dle mého názoru by například na obecních úřadech mohli určení zaměstnanci úzce spolupracovat se spádovým sociálním úřadem v nejbližším městě. Tito zaměstnanci by měli být schopni poskytnout rodinám alespoň základní informační minimum, týkající se právě zmíněných opatření na podporu rodiny (změna legislativy, nové formy pomoci aj.)

Dále si myslím, že by výše uvedení pracovníci mohli fungovat jako poradenský orgán a pomáhat rodinám při hledání nejvhodnějších alternativ v řešení běžných životních situací a tím přispět k celkovému zvýšení životní úrovně v těchto rodinách. V případě komplikací by se vzniklou situací obeznámili městský sociální úřad a tyto rodiny odkázali na kompetentního sociálního pracovníka a jeho pomoc.

V úvodu diplomové práce jsem si stanovila cíle, které se mi podařilo také naplnit. Získané informace a poznatky z diplomové práce mohou být přínosem jak v oblasti zkvalitnění služeb v daných demografických oblastech, k rozšíření informovanosti rodin a k větší vzájemné spolupráci s obecními úřady. Myslím si, že by nejen rodiny s dětmi, ale i ostatní občané řešící různé sociální problémy, tuto službu uvítaly.

SEZNAM LITERATURY

- 1) BLAU, J., ABRAMOVITZ, M. (2003). *The dynamics of social welfare policy*. Oxford: University Press, Inc.
- 2) BURDOVÁ, E., SCHMIED, Z., ŽENÍŠKOVÁ, M. (2008). *Těhotenství, mateřská a rodičovská dovolená*. Praha: ASPI, a.s.
- 3) DUNOVSKÝ, J. (1986). *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: Avicenum.
- 4) DISMAN, M. (2002). *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.
- 5) ENGLIŠ, K. (1916). *Sociální politika*. Praha: F. Topič.
- 6) GIDDENS, A. (2000) *Unikající svět*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- 7) GULOVÁ L. (2011). *Sociální práce*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- 8) HALL, A., MIDGLEY, J. (2004). *Social policy for development*. London: SAGE Publication Ltd.
- 9) HAVLÍK, R., KOŤA, J. (2002). *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál.
- 10) HANZL, D. (2012) *Úvod do sociální politiky*. Třebíč: Amaprint-Kerndl
- 11) CHRÁSKA, M. (2007). *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada Publishing.
- 12) JAKABČIC, I. (2002). *Základy vývinovej psychologie*. Bratislava: IRIS.
- 13) JANDOUREK, J (2007). *Sociologický slovník*. Praha: Portál.

- 14) KNAUSOVÁ, I. (2005). *Vybrané kapitoly ze sociální politiky*. Olomouc: Vydavatelství UP.
- 15) KREBS, V. a kol. (2010). *Sociální politika*. Praha: Wolters Kluwer.
- 16) KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. (2001). *Člověk-Prostředí-Výchova. K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: © Paido edice pedagogické literatury.
- 17) KRAUS, B. (2008). *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál.
- 18) KREBS, V. a kol. (2010). *Sociální politika*. Praha: Wolters Kluwer.
- 19) MATĚJČEK, Z. (1994). *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál.
- 20) MARKSOVÁ-TOMINOVÁ, M. (2009). *Rodina a práce-jak je sladit a nezbláznit se*. Praha: Portál.
- 21) MATĚJKOVÁ, B., PALONCYOVÁ, J. (2005) *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích s ohledem na situaci v České republice*. Brno: Vydavatelství MÚ.
- 22) MATOUŠEK, O. A KOL. (2001). *Základy sociální práce*. Praha: Portál
- 23) MATOUŠEK, O. A KOL. (2007). *Sociální služby*. Praha:Portál.
- 24) MATOUŠEK, O. (2008). *Slovník sociální práce*. Praha: Portál.
- 25) MOŽNÝ, I. (2002). *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- 26) MOŽNÝ, I. (2006). *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství.

- 27) MPSV(2001): *Sociální doktrína České republiky*. Praha: MPSV
- 28) MPSV(2004) *Národní zpráva o rodině*. Praha: MPSV.
- 29) MPSV (2005). *Národní koncepce rodinné politiky*. Praha: MPSV
- 30) MPSV (2008) *Rodinná politika na úrovni krajů a obcí*. Praha: MPSV
- 31) MUNKOVÁ, G. A KOL. (2004) *Sociální politika v evropských zemích*. Praha: Karolinum
- 32) POTŮČEK, M. (1995). *Sociální politika*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- 33) PŘIB, J., BŘESKÁ, N., PILÁTOVÁ, J., SPUNDOVÁ, E. (2002) *Mateřská a rodičovská dovolená*. Praha: GRADA Publishing.
- 34) PUNCH, K. F. (2006). *Developing effective research proposals*. London: Sage Publications Ltd.
- 35) PUNCH, K. F. (2008). *Základy kvantitativního šetření*. Praha: Portál.
- 36) SURYNEK, A., KOMÁRKOVÁ, R., KAŠPARCOVÁ, E. (2001). *Základy sociologického výzkumu*. Praha: Management Press.
- 37) SKUPNIK, J. (2010) *Antropologie příbuzenství*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- 38) SINGLY, F. de (1999) *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál.
- 39) TOMEŠ, I. (2010). *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál

- 40) TOMEŠ, I. (2011). *Obory sociální politiky*. Praha: Portál.
- 41) TOMEŠ, I. (2001). *Sociální politika, teorie a mezinárodní zkušenost*. Praha: Sociopress
- 42) VEČEŘA, M. (1996). *Sociální stát východiska a přístupy*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- 43) ZELENÁ, M., KLÉGROVÁ, A. (2006). *Podpora rodiny*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí.
- 44) *Zákon o sociálních službách*. Zákon č.108/2006 Sb. o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů,
- 45) *Zákon o nemocenském pojištění*. Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění ve znění pozdějších předpisů, v účinném znění ke dni 1. 1. 2009.
- 46) *Zákon o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů*. Zákon 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, v účinném znění ke dni 1. 1. 2012.

Seznam internetových zdrojů

- 1) Český statistický úřad (nedatováno). Český statistický úřad [online] Dostupné 30. 1. 2012 z <http://www.czso.cz/>
- 2) Český statistický úřad (2012). *Sňatečnost*. [online] Dostupné 30. 1. 2012 z <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost>

- 3) Gender Studies (2012). *Press Kit k aktuálním tématům a změnám v oblasti rodinné politiky* [online] Dostupné 18. 12. 2012 z http://aa.ecn.cz/img_upload/8b47a03bf445e4c3031ce326c68558ae/press_kit_rodinna_politika2012.pdf
- 4) KIMPLOVÁ (nedatováno). *Vítá vás město Prostějov*. [online] Dostupné 5. 3. 2013 z <http://www.mestopv.cz/cz/turista/>
- 5) Obec Mostkovice (nedatováno). *Mostkovice* [online] Dostupné 5. 3. 2013 z <http://www.mostkovice.cz/>
- 6) MPSV(2009). *Národní koncepce podpory rodin s dětmi* [online] Dostupné 30. 1. 2013 z http://www.mpsv.cz/files/clanky/7958/Narodni_koncepce_podpory_rodin_s_detmi.df
- 7) MPSV (2012) *Sociální reforma*. [online] Dostupné 30. 1. 2013 z <http://socialnireforma.mpsv.cz/cs/4#1.2>
- 8) MPSV(2013a). *Finanční podpora rodiny*. [online] Dostupné 30. 1. 2013 z <http://www.mpsv.cz/cs/14470>
- 9) MPSV(2013b). *Nemocenské pojištění* [online] Dostupné 30. 1. 2013 z <http://www.mpsv.cz/cs/7>
- 10) MPSV(2013c). *Aktivita k podpoře rodiny*. [online] Dostupné 30. 1. 2013 z <http://www.mpsv.cz/cs/14471>
- 11) MPSV(2013d). *Slučitelnost profesních a rodinných rolí*. [online] Dostupné 30. 1. 2013 z <http://www.mpsv.cz/cs/14472>

12) SIMOTA, D. (2005) *Rodina, manželství a kohabitace* [online]. Dostupné 8. 4. 2013 z <http://www.e-polis.cz/nezarazene-clanky/106-rodina-manzelstvi-a-kohabitace.html#inscm>

13) Ekonom (2010). *Šetřit se bude na každém kroku*. [online]. Dostupné 30. 1. 2013 z <http://ekonom.ihned.cz/c1-48926510-setrit-se-bude-na-kazdem-kroku>

SEZNAM GRAFŮ A TABULEK

Graf č. 1: Roční počet sňatků v letech 1950 – 2010.

Graf č. 2: Struktura respondentů podle pohlaví

Graf č. 3: Struktura respondentů podle věku

Graf č. 4: Struktura respondentů podle stupně dosaženého vzdělání

Graf č. 5: Struktura respondentů podle počtu dětí ve věku od 3 do 6 let

Graf č. 6: Znáte nějaká opatření státu, která směřují na pomoc rodinám s dětmi?

Graf č. 7: Využití nástrojů rodinné politiky rodiči v Prostějovském regionu

Graf č. 8: Jaká forma podpory ze strany státu by zvýšila kvalitu rodin s dětmi

Graf č. 9: Podpora rodin ze strany zaměstnavatele

Graf č. 10: Výběr opatření na podporu a pomoc rodinám s dětmi

Graf č. 11: Poskytuje Vám město/obec dostatečné informace o podpoře rodin s dětmi

Graf č. 12: Způsob informovanosti rodičů ohledně nástrojů rodinné politiky.

Tabulka č. 1 : Modely sociálního státu a typy rodinné politiky

Tabulka č. 2: Peněžité pomoci v mateřství – výše dávky v letech 2010-2011

Tabulka č. 3: Přídavek na dítě podle věku dítěte

Tabulka č. 4: Struktura výběrového souboru

Tabulka č. 5: Vybrané demografické lokality výzkumného šetření

Tabulka č. 6: Počet dětí dle dosaženého stupně vzdělání

Tabulka č. 7: Forma podpory ze strany města/obce

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1

DOTAZNÍK – NÁSTROJE RODINNÉ POLITIKY

Vážený rodiče,

dovoluji si Vás oslovit s prosbou o vyplnění krátkého, anonymního dotazníku, který bude pro mne velkou pomocí při zpracování diplomové práce.

Předem Vám děkuji.

Lucie Prášilová

Univerzita Palackého v Olomouci

Charitativní a sociální práce

*U každé otázky **ZAKROUŽKUJTE** prosím vždy jednu nebo více odpovědí, které jsou pro Vás charakteristické nebo které nejlépe vyjadřují Váš názor či postoj.*

1.) Pohlaví

a) žena

b) muž

2.) Váš věk

a) 20 – 30

b) 30 – 40

c) 40 – 50

3.) Vaše dosažené vzdělání

- a) základní
- b) středoškolské
- c) vysokoškolské

4.) Počet dětí v předškolním věku

- a) 1 dítě
- b) 2 děti
- c) 3 a více dětí

5.) Znáte nějaká opatření státu, která směřují na pomoc rodinám s dětmi?

- a) Ano
- b) Jestliže ano, tak jaké, popřípadě, které využíváte? (prosím vypište)

- c) Ne
- d) Nevím

6.) Jaká forma podpory a pomoci rodinám s dětmi ze strany státu by zvýšila kvalitu života Vaší rodiny?

- a) větší finanční podpora rodin ve smyslu vyšších sociálních příplatků
- b) větší finanční podpora rodin ve smyslu peněžité pomoci v mateřství
- c) daňové odpočty na vyživované dítě
- d) zvýšení přídatků na děti

7.) Jakou formu podpory a pomoci rodinám s dětmi byste uvítali ze strany obce?

- a) zlepšení infrastruktury, dostupné bydlení
- b) vybavení pro děti (dětské hřiště a jeho vybavení)
- c) zřízení mateřského centra
- e) lepší kontakt s představiteli obce a větší vzájemná informovanost

8.) Jakou formu podpory a pomoci rodinám s dětmi byste uvítali ze strany zaměstnavatele?

- a) možnost pružné pracovní doby
- b) možnost pracovat z domova
- c) zabezpečení hlídání dětí v zaměstnání

9.) Označte opatření, se kterým souhlasíte a chtěl/a byste aby se zavedly.

- a) snížení daní pro osoby s nezaopatřenými dětmi
- b) zvýšení počtu jeslí
- c) zvýšení počtu mateřských škol
- d) podpora pružné pracovní doby nebo zkrácených úvazků pro rodiče s malými dětmi
- e) společné zdanění manželů
- f) zvýšení rodičovského přídatku na děti
- g) provozování družiny u každé základní školy
- h) poskytování bezúročné novomanželské půjčky

10.) Poskytuje Vám obec dostatečné informace o podpoře rodin s dětmi?

- a) Ne, neposkytuje

b) Možná ano, ale o toto téma se nezajímám

c) Ano, informuje (zaškrtněte prosím variantu, se kterou se ztotožňujete)

- Informace najdu na úřední desce

- Informace najdu v místním tisku

11.) Odkud čerpáte informace týkající se podpory a pomoci rodinám s dětmi?

a) Obrátím se na rodinu, přátele, popřípadě se informuji v rodinách, které využívají některou formu podpory

b) Kontaktuji některou ze sociálních služeb či organizací, která mi může informace poskytnout (např. ÚP, obecní úřad,...)

c) Získám informace z internetu

Děkuji Vám za trpělivost při vyplnění dotazníku!

ANOTACE

PRÁŠILOVÁ, L. (2013). *Koncepce rodinné politiky jako významné součásti sociální politiky a možnosti využití jejích nástrojů v praxi*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci

Diplomová práce se zabývá koncepcí rodinné politiky jako významné součásti sociální politiky a možnosti využití jejích nástrojů v praxi. Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou.

Teoretická část diplomové práce je věnována analýze a zpracování přiložené literatury. V hlavních kapitolách diplomové práce je vymezen pojem rodina, pojetí sociální politiky a dále je podrobně definovaná rodinná politika. Velice důležité je pak vymezení nástrojů rodinné politiky pro podporu a pomoc rodinám s dětmi.

Praktická část diplomové práce je zaměřena na popis realizovaného výzkumného šetření zjišťujícího využití nástrojů rodinné politiky v Prostějovském regionu. Využila jsem k tomu kvantitativní výzkum s použitím dotazníkového šetření.

Klíčová slova:

Rodina, sociální politika, rodinná politika

ANOTATION

PRÁŠILOVÁ, L. (2013). The concept of family policy as a significant area of social policy and the ability to use its instruments in practice. Olomouc: Palacky University in Olomouc

My diploma project deals with the concept of family policy as an significant area of social policy and the ability of using its instruments in practice. The diploma project is divided into two parts - theoretical and practical.

The theoretical part is devoted to the analysing and processing the accompanying literature. The main chapters of the diploma project define a family as the notion, the concept of social policy and there is also part, where the family policy is closely defined . Very important part is then the definition of instruments of family policy to support and assistance to families with children.

The practical part of the diploma project is focused on the description of the research about using the instruments of family policy in Prostějov region. I used a quantitative research of using questionnaires.

Keywords:

Family, social policy, family policy